

SPRING-projektet 2008-2011

dokumentation
av ett folkhälsoprojekt i
Nynäshamns kommun

Nynäshamns
Naturskola

Karolinska
Institutet

Nynäshamns Naturskola

Hälsa till Nynäshamn!

**Karolinska
Institutet**

Innehåll

Sammanfattning	3
Bakgrund	4
Kriterier för en bra gård	5
SPRING påbörjas 2008	6
Urvalet	6
Info om SPRING	6
Fotodokumentation	6
Fastighetsinfo	6
Segersång - ett pilotfall	7
Organisation	7
Konsulter	8
Ekonomi	8
Implementeringen	9
Ett prejudikat	11
KI:s forskning	11
Måluppfyllelse	12
Framgångsfaktorer	13
Lärdomar	14
Bilaga 1	16
Bilaga 2	18
Bilaga 3	20
Bilaga 4	21
Bilaga 5	21
Åtgärder på gårdarna	22
Vaktbergets förskola	23
Humlans förskola	31
Skogsribbles förskola	38
Vika förskola	44
Fagerviks förskola	48
Svandammsskolan	54
Vanstaskolan	61
Vika skola	71
Kyrkskolan	76
Segersängs förskola	82

Text och foto: Robert Lättman-Masch och Mats Wejdmark, Nynäshamn Naturskola 2012

Nynäshamns kommun
Naturskolan
149 81 Nynäshamn

Tel: Mats: 08 520 737 09 Robert: 08 520 737 08
mats.wejdmark@naturskolan.pp.se
robert.lattman@naturskolan.pp.se
www.nynashamnsnaturskola.se
www.nynashamnsnaturskola.se/spring
www.nynashamn.se

Tack till

- Nynäshamns kommun och de förvaltningar som har deltagit med representanter i styrgruppen (Kommunstyrelseförvaltningen, Miljö- och samhällsbyggnadsförvaltningen, Barn- och utbildningsförvaltningen) .
- Cecilia Boldemann på Karolinska institutet och Sofia Kvist Lindholm, koordinatör för jämlikhet i hälsa som suttit med i SPRING:s arbetsgrupp.

Sammanfattning

SPRING-projektet var ett kommunalt folkhälsoprojekt som pågick 2008-2011. SPRING är en förkortning för Skugga Pedagogik Rörelse I Natur- och Gårdsmiljö. SPRING betyder förstås också spring i benen och vår på engelska - det våras för en ny syn på våra barns och elevers utemiljöer.

Projektledare har varit Nynäshamns Naturskola och en förvaltningsövergripande styrgrupp har fattat beslut om olika åtgärder under projektets gång. Karolinska Institutet har funnits med som samarbetspartner under hela projekttiden och har ansvarat för den vetenskapliga biten av projektet. De har varit intresserade av hur det går till när en folkhälsoinsats, baserad på forskningsresultat (SCAMPER), genomförs i en kommun. SPRING har ingått som en del i ett större internationellt projekt som kallas Kidscape.

Åtgärderna som genomförts har präglats av en demokratisk process vilket innebär att personalen på skolor och förskolor och elever har varit delaktiga i olika utsträckning. Åtgärderna har till stor del bestått av annektering av intilliggande mark, plantering av växter och tillverkning av olika installationer. Gemensamt för åtgärderna har varit att de ska stimulera till ökad fysisk aktivitet och ge mer skugga på utsatta ställen. Enligt SCAMPER-studien ger ökad yta med skugga också mer fysisk aktivitet.

Måluppfyllelsen får anses som god i projektet. Ytan med vegetation har ökat men segmenterande staket finns fortfarande kvar. Den fria himmelsytan har minskat tack vare annekteringarna som gjorts, men det förutsätter också att barnens lek flyttats dit. Den fria himmelsytan kommer att minska ytterligare när de nyplanterade träderna och buskarna får växa till sig. Det finns exempel på att SPRING beaktas redan nu i planarbetet inom Nynäshamns kommun.

Projektet har gett flera lärdomar utifrån processen och resultatet. Det har bland annat varit stora förväntningar som inte infriats, kommunikationsproblem, tröghet i arbetet och bristande information.

Framgångarna i projektet har bland annat varit annekteringen av mark som har varit kostnadseffektiv och som möjliggjorts av att projektet varit förvaltningsövergripande. Kunskapen om gårdarnas betydelse för barn hälsa har ökat, till stor del på grund av samarbetet med Karolinska institutet. Projektet fick en bra start tack vare flera engagerade aktörer.

Mot slutet av projekttiden, och fortsättningsvis efter projektets slut, inleddes implementeringen i ordinarie verksamhet. Arbetet sker på flera fronter och kan sammanfattas i tre ord; skyddsrand, databas och utbildning.

Bakgrund

I Nynäshamns kommun genomfördes en omorganisation 1993. Den dåvarande Fastighetsavdelningen lades då ner och ansvaret för fastigheterna, inklusive skolgårdar och förskolegårdar, fördes över till rektorer och förskolechefer. Det innebar, krasst sett, att skolböcker och annat pedagogiskt material ställdes mot underhåll av utemiljöerna när budget skulle fastställas. Det innebar i praktiken att underhållet av skolornas och förskolornas gårdar avstannade. 1997 publicerade Patrik Grahn sin forskningsrapport Ute på dagis där han kunde visa att utemiljön hade betydelse för förskolebarns motorik, sjukfrånvaro och koncentrationsförmåga. 1999-2000 genomförde Nynäshamns Naturskola miljöutbildning för alla inom skola (5 dagar) och förskola (2,5 dagar). Där lyftes Patrik Grahns forskning fram och inom förskolornas nätverk började miljöombuden framföra önskemål om att Naturskolan skulle hjälpa till med utveckling av gårdarna.

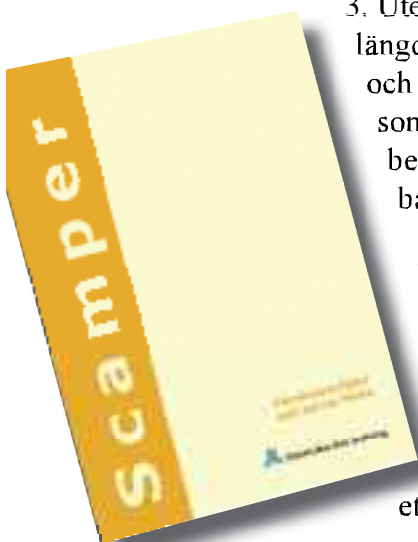
2001 påbörjades därför förskolegårdsprojektet och det avslutades 2003. Medel, så kallade investeringspengar, anslogs till projektet för åren 2003-2006 från Barn- och utbildningsnämnden och det blev starten för det efterföljande skol- och förskolegårdsprojektet 2004-2006.

2005 publicerades SCAMPER-studien. Slutsatserna i den var följande:

1. Utemiljön är en kraftig faktor för UV-strålning och fysisk aktivitet, d.v.s. en stimulerande gård ger både rörelse och skydd mot solstrålning (minst 50% av all cancer är hudcancer och 85% av all hudcancer orsakas av UV-strålning).

2. Utemiljön har en enorm betydelse för barns koncentrationsförmåga och kognitiva förmåga (förmåga att tillämpa sin kunskap).

3. Utemiljön har betydelse för längden på leksekvenserna och för hur många konflikter som uppstår (som i sin tur beror på hur koncentrerade barnen är).

I SCAMPER togs kriterier för en bra gård fram. Dessa kriterier blev grunden för SPRING-projektet. SPRING har ingått i ett större internationellt

projekt som kallas Kidscape. Mer om det finns i bilaga 5. Tanken med SPRING-projektet ur Karolinska Institutets synvinkel var att studera hur en folkhälsoinsats baserad på forskningsresultat (SCAMPER) kan genomföras i en kommun. De har framförallt varit intresserade av processen. Naturskolans ingångspunkt var att fortsätta det påbörjade arbetet med att utveckla gårdarna för bättre hälsa och lärande för barn och elever i Nynäshamns kommun.

Sedan tidigare var Naturskolan engagerad i Viaskolans gård och dess utveckling. Under åren har det blivit tydligt att många skolor och förskolor är helt beroende av eldsjälar när det gäller utveckling av gårdarna. Det är olyckligt eftersom arbetet då vilar på en alldeles för skör tråd. När eldsjälens slutar, avstannar arbetet. Därför bör utvecklingsarbetet förankras högre upp i skolans organisation och på så vis få en kontinuitet i arbetet.

Under omorganisationen 2006 återuppstod Fastighetsförvaltningen, nu som Fastighet och service under Miljö- och samhällsbyggnadsförvaltningen. Ansvaret för utemiljöerna och dess underhåll vilar nu inte längre på rektorer och förskolechefer. Skolorna och förskolorna är nu istället hyresgäster och alla åtgärder som ska genomföras på gårdarna ska godkännas av Fastighet och service.

Folder som togs fram i början av projektet som information till lärare, förskolepersonal, chefer, föräldrar och andra intresserade.

Kriterierna för en bra gård

Dessa är kriterierna som SPRING-projektet bygger på. Kriterierna togs fram efter SCAMPER-studien och användes som utgångspunkt när projektet startade 2008. Kriterierna har modifierats något under

projektets gång. Dessa kriterier är rekommendationer baserade på forskning. Med den prejudicerande domen (se sid 11) kan emellertid vissa av kriterierna i framtiden ses som krav.

KRITERIUM	ÅTGÄRD
- Yta helst över 6000 m ² . (efter resultat i nya studier gjordes tillägget att ytan ska vara minst 3000 m ²).	- Annektering av angränsande naturmark.
- Springutrymme, barnen måste få en chans "att få upp farten".	- Ta bort höga stängsel som segmenterar gården.
- Mellan hälften och två tredjedelar av ytan ska vara kuperad och bevuxen.	- Plan mark förses med liggande trädstammar, stora jordhögar, buskar, fritt växande sly och stora föremål som t.ex. traktordäck.
- Den fria himmelsvyn ska begränsas av vegetation och ska vara mindre än 50% där barnen håller till störst del av dagen.	- Lekinstallationer ska vara placerade så att de ligger i trädskugga mellan elva och tre på dagen.
- Populära lekställen ska vara integrerade med natur (träd, buskar, stenar).	- Ett exempel är att hänga upp repgunga i trädgren.
- Passager som ger möjlighet att springa runt och mellan t.ex. husväggar, buskar och staket, och som knyter ihop olika lekmiljöer.	- Anlägga stigar av typen skogsstig. Dra staket eller sätta buskar en halvmeter bort från hus- eller skjulvägg istället för direkt anslutning till husvägg.
- Utemiljöerna ska vara säkra för trafik och kriminalitet.	- Höga stängsel kring hela området som är barnens.

På en gård där det finns tillräckligt med vegetation kan barnen vistas ute hela dagen utan att riskera strålskador samtidigt som huden kan producera dagsbehovet av D-vitamin.

SPRING påbörjas 2008

Projektet påbörjades under våren efter beslut i KS i mars att projektet anslagits pengar för 2008. En arbetsgrupp och en styrgrupp bildades. Nynäshamns Naturskola utsågs till projektledare.

Urvalet

I april 2008 gjordes urvalet där 4 skolor och 7 förskolor valdes ut att delta i projektet. Valet föll på Svandammsskolan, Kyrkskolan, Vanstaskolan, Vika skola, Vaktbergets förskola, Humlans förskola, Skogsnibbles förskola, Viksängens förskola, Fagerviks förskola, Vika förskola och Segersängs förskola som redan tidigare ingått i projektet som pilotfall.

Urvalet gjordes inom styrgruppen med hjälp av flygbilder och erfarenheter av gårdarnas beskaffenhet. Naturskolan har under många år arbetat med gårdsprojekt och hade kunskap om var insatser är nödvändiga och på vilka skolor och förskolor som personalen önskat hjälp med sina gårdar.

Naturskolan kontaktade samtliga valda skolor och förskolor och de berörda rektorerna för att få klar-tecken om deltagande i projektet. En lista med förut-sättningar för deltagandet och en informationsfolder delades ut som underlag till deras beslut (se bilaga 4). På samtliga ställen tackade rektorer och personal ja.

Information om SPRING

Naturskolan och Sofia Kvist Lindholm (koordinator för Jämlikhet i hälsa) informerade om SPRING på FYSAM 12 mars 2008. FYSAM var en mötesplats för arbete med hälsofrämjande fysisk aktivitet där då-varande Centrum för folkhälsa var sammankallande. Naturskolan informerade kommunens samtliga rektor-er om SPRING på rektorsmötet 25 april 2008.

Under hösten höll Cecilia Boldemann informationsmöten ute på skolor och förskolor där hon berättade om projektet och den forskning, SCAMPER, som ligger till grund för projektet. Målgruppen var personalen och hon besökte samtliga deltagande skolor och förskolor.

En folder på åtta A5-sidor togs fram under våren och trycktes i 3500 ex för att delas ut till berörd personal och alla föräldrar med barn i de aktuella skolorna och förskolorna under året.

I oktober 2008 påbörjades arbetet med att skapa en hemsida om SPRING www.nynashamnsnaturskola.se/spring/ . Där har all information, som ansetts vara av intresse för allmänheten och andra kommuner, lagts ut kontinuerligt under projekttiden.

Samverkansportalen

Genom den så kallade samverkansportalen som legat

på kommunens server har alla i styrgruppen kunna få del av alla dokument som lagts in där. Naturskolan som projektledare har lagt in de flesta dokumenten såsom dagordningar, minnesanteckningar, planer, skisser och annat som har haft med projektet att göra. Det enda som inte lagts ut här har varit processbeskrivningen.

Fotodokumentation

Under september 2008 fotade Naturskolan samtliga gårdar. Dessa foton var tänkta att finnas som jämförelse när projektet slutfördes efter tre år. Förändringarna som syns i bild kan då sättas i relation till de förändringar som syns i personalenkäterna. Eftersom projektet var unikt i sitt slag var det också viktigt att få bra bildunderlag för framtida presentationer i olika sammanhang.

Fastighetsinformation

Några av kriterierna som skulle uppfyllas för att skapa en miljö som stimulerar till fysisk aktivitet utomhus var att gården ska vara stor, att marken ska vara kuperad och ha riklig vegetation. Ett sätt att skapa det var att annektera mark som ligger utanför gården. Därför var det arbete som planarkitekten Ida Olén, på Miljö- och samhällsbyggnadsförvaltningen,

genomförde viktigt. Hon klargjorde gränserna för de fastigheter som förskolorna och skolorna är placerade på. I många fall stämde inte detaljplanernas ritningar med verkligheten. Hon klargjorde också ägandeförhållandena när det gäller marken som angränsar till samtliga gårdar.

Segersängs förskola – ett pilotfall

Förskolan i Segersäng blev klar i januari 2008. När ritningarna gjordes över hur huskroppen och utemiljön skulle se ut hade ännu inga SPRING-idéer fått fotfäste. Förskolan var planerad som de flesta andra förskolor med framsida och sandlådor för de små mot söder och en gård som byggs upp med lekutrustning och planteringar på en plan mark. Efter information från Cecilia Boldemann om resultaten i SCAMPER-studien beslöts det att Segersängs förskola skulle bli en pilotförskola där SPRING-kriterierna skulle genomföras redan i planeringsstadiet. Det resulterade i att ritningen gjordes om genom att huskroppen vreds 180° och skogsmarken bakom införlivades och blev en del av gården. På detta sätt kunde lekutrustningen integreras med den naturliga vegetationen och därmed ge skugga och förutsättningar för fysisk aktivitet.

21 februari var representanter, för det som senare skulle bli SPRING:s arbetsgrupp, på Segersäng förskola och informerade på ett föräldramöte om SPRING och SCAMPER.

Organisation

Styrgruppen

En av grundtankarna med SPRING-projektet har varit det förvaltningsövergripande arbetssättet. Styrgruppen har bestått av Nynäshamn Naturskola som representerat Barn- och utbildningsförvaltningen (BUF) och som har varit projektledare. Fastighetschefen har representerat Kommunstyrelseförvaltningen (KSF), en planarkitekt som representant för Miljö- och samhällsbyggnadsförvaltningen (MSF) och en utvecklingsledare för folkhälsofrågor och en koordinator för Jämlikhet i hälsa. De sistnämnda båda från KSF.

Ursprungligen fanns idén om att en inventeringsgrupp skulle vara kopplad till styrgruppen. Dessa två grupper smälte emellertid samman ganska snart efter att projektet startades. Här fanns ytterligare representanter från BUF, en person från parkenheten som representant för tekniska avdelningen och en representant för fastighetsenheten samt Cecilia Boldemann från Karolinska institutet (KI). I denna grupp fanns också Naturskolan med. Inventeringsgruppen skulle arbeta tillsammans med personal på berörd förskola/skola.

Projektet har varit beroende av att vissa personer har funnits med hela tiden. Endast två av tio personer var med hela vägen från början till slut. Tre har varit föräldralediga, fyra har slutat och en har avlidit.

SPRING Arbetsgrupp (AG)

Arbetsgruppen har bestått av Mats Wejdmark och Robert Lättman-Masch på Nynäshamns Naturskola, Cecilia Boldemann på Karolinska institutet och Sofia Kvist Lindholm, koordinator för Jämlikhet i hälsa (KSF). Syftet var att förbereda frågor för styrgruppen att ta ställning till och att diskutera den vetenskapliga delen av projektet. Det var i denna grupp som diskussionerna fördes när det gällde enkäterna till personalen inför projektet och planering av utbildningsinsatser i början av projektet.

Den demokratiska processen

Ambitionen i SPRING-projektet har varit att arbetsgången ska vara demokratisk. Det innebär att personal och elever har varit med i processen och har haft möjlighet att tycka till och göra skisser inom ramen för projektets mål. Skolorna och förskolorna har fått göra "önskelistor" med 10 punkter i prioriteringsordning. Processen att få in dessa önskelistor har tagit lång tid, vilket är en del av demokratins natur. Önskemål från skolor och förskolor som kunnat bidra till mer skugga och ökad fysisk aktivitet har alltså godkänts av styrgruppen inom ramen för budgeten.

Vanstaskolans projekt

De pengar som avsattes för Vanstaskolan i SPRING-projektet användes inte helt under projekttiden eftersom ett samarbete med Statens konstråd påbörjades. Projektet på Vanstaskolan får ses som en avknoppning från SPRING-projektet. Konstnärssduon Folkform, rekommenderade av Statens konstråd, har i samarbete med skolans elever genom workshops tagit fram skisser på hur en gestaltning av gården och delvis fasaden skulle kunna se ut. Förutom de kvarvarande medlen från SPRING-projektet på 80 000 kr har ytterligare medel sökts från kommunen. 290 000 kr har anslagits från medel som skall användas för upprustning av offentliga miljöer i kommunen. Därför ligger fokus på gestaltningen i gränzonen mellan skolgården och intilliggande parkmarken. Statens konstråd har anslagit 139 000 kr till konstnärernas löner.

Karolinska institutet

Under projekttiden har Karolinska institutet betalat Cecilia Boldemanns arbete med SPRING. Det är den vetenskapliga delen av projektet som hon stått för. Karolinska institutet har också betalat Sofia Kvist Lindholms arbete med projektet. Hon har varit koordinator för Jämlikhet i hälsa och kommer att vara den

som har huvudansvaret för den vetenskapliga artikeln som kommer att skrivas om SPRING.

Kostnadsexempel

- Ett träd 4 m, hästkastanj, inkl transport, grävning (i asfalt), jord, plantering, stöd och skyddsram 12 000 kr
- Ett träd, poppel, inklusive allt 3800 kr.
- En trappa byggd av gymnasiets byggprogram (Vaktbergets) 15 000 kr
- En buskplantering 20 m² inklusive allt 4600 kr
- Staket vid införlivning av mark. 117 m 45 000 kr (Skogsibble)
- Solskydd (fyra stolpar och duk) 14 000 kr plus montering 6000 kr (Skogsibble)

Åtgärderna på gårdarna

Beslut om vilka åtgärder som skulle göras ute på gårdarna har styrgruppen fattat. Grund för beslutet har varit kriterierna för en bra gård (se sid 5), skolornas och förskolornas önskemål och de ekonomiska ramar. Mer om de olika åtgärderna finns på sidan 22 och i fotodokumentationen från sidan 23 och framåt.

Processbeskrivningen

Det enda dokument som inte har lagts ut på samverkansportalen är processbeskrivningen. Den är i princip en dagbok som projektledaren, det vill säga Naturskolan, har skrivit under hela projektets gång. Den har fungerat som en svart låda och öppnades inte förrän efter projektets slut. Innehållet har studerats av forskare kopplade till Karolinska Institutet och skulle resultera i en vetenskaplig artikel. Artikeln skulle ha fokus på hur en kommun gått till väga för att implementera en folkhälsoinsats som är baserad på vetenskapliga resultat. Det betyder att de skulle undersöka hur Nynäshamns kommun har lyckats att införa ett nytt sätt att se på barns utemiljöer och hur konkreta investeringar bidragit till att nå måluppfyllelse i detta projekt. Det är i skrivande stund oklart när denna artikel blir skriven.

Implementeringen

Under 2011 fokuserades arbetet bland annat på att införliva projektet i den ordinarie verksamheten. Det innebär att tankarna som ligger till grund för SPRING-projektet, det vill säga att skugga, stor yta och kuperad mark per automatik ger fysiskt aktiva barn, på något sätt ska leva kvar i framtiden. Det har riktats in på tre olika vägar; via skyddsrand, databas och utbildning. Genom dessa kanaler är det tänkt att medvetenheten om gårdarnas betydelse för barns och elevers hälsa ska öka. Dessutom ska denna medvetenhet omsättas i handling i form av utveckling av gårdarna. Ambitio-

nen är också att synen på gårdarna nyanseras hos alla inblandade, det vill säga att rektorer, administrativa chefer, förskolechefer, lärare, förskolelärare, barnskötare, fastighetstekniker och vaktmästare. Med en breddad syn på gården kommer den också att betraktas som en lärmiljö, en pedagogisk resurs som kan användas för att nå strävansmålen i förskolans läroplan Lpfö 98 och för att arbeta med det centrala innehållet i skolan läroplan Lgr 11. Allt detta gäller också i högsta grad vid nybyggnation.

1. Skyddsronden

Hur skyddsronden för utemiljöerna ska se ut är ännu inte färdigställt. Hittills har utemiljöerna besiktigats av en konsult vart tredje år. Konsulten har helt styrts av de EU-rekommendationer som finns (Europasnormerna EN 176-1177). Rekommendationerna har dessvärre i många fall betraktats som lagar och en del onödiga åtgärder har vidtagits. Däremot är själva besiktningen värdefull som underlag för investeringar när det gäller att undanröja akuta risker i barns och elevers utemiljöer. Det som saknas, och som skulle behövas läggas till i en besiktning eller skydds rond, är ett komplement till de akuta riskerna. Vi kallar det för utvecklingsrisker. Det innebär att vi ser på gårdarna i ett längre perspektiv och ur ett pedagogiskt

perspektiv. Gårdarna måste innehålla vissa element för att vara en fullgod lärmiljö, en miljö som stimulerar till fysisk aktivitet och lagom exponering för solstrålning. Här kommer givetvis kriterierna inom SPRING-projektet in men också sådant som biologisk mångfald och tillgång till laborativt material. Efter en prejudicerande dom har en skola och förskola tvingats vidta åtgärder för att ge barn och elever skugga under sommarhalvåret, se nedan. Det kan få betydelse för det fortsatta arbetet med gårdarna i Ny-näshamns kommun.

Arbetet med att göra skyddsronden till ett redskap för att upptäcka utvecklingsrisker fortsätter under 2012. Se bilaga 5.

2. Databasen

Med hjälp av en databas kan de som ansvarar för gårdarnas skötsel få en tydlig bild av hur läget är på gårdarna och vad som behövs göras i framtiden. Databasen ska användas för planering och budgetering. Den ska visa vad som är akut och vad som kommer bli akut om inget görs i god tid. Den visar när underhåll ska göras för att optimera de investeringar som gjorts på gårdarna. Databasen ska vara ett hjälpmedel för att undvika att saker och ting faller mellan stolarna. Investeringen i en databas kommer att betala sig genom att kapitalförstöring ute på skolgårdar och förskolegårdar minskar. Ett exempel på underhåll som föll mellan stolarna är de gamla hamlade pilarna vid Svandammsskolan som dog. De klipptes inte i tid utan sågades i topparna 25 år för sent och dog därefter.

När denna dokumentation skrivs har ännu inte någon databas blivit verklighet.

3. Utbildning

För att uppmärksamma gårdarnas betydelse för barns hälsa och för den pedagogiska verksamheten är utbildning nödvändig. Utemiljöernas status måste höjas till samma status som inomhusmiljöerna har. Det är viktigt särskilt vid nybyggnation där utemiljöerna vid flera fall tidigare helt fallit utanför budgeten för vissa byggprojekt.

Under projektets gång har utbildningsinsatser gjorts. All personal på skolor och förskolor har haft möjlighet att delta på föreläsning om den forskning (SCAMPER) som resulterat i SPRING-projektet. Alla vaktmästare och fastighetstekniker har erbjudits två heldagar med fokus på gårdarnas betydelse för barnens hälsa och hur man kan utveckla gårdarna med olika metoder. Syftet med dessa dagar har också varit att bygga broar och öppna för samtal och samarbete mellan fastighetsteknikerna som tillhör Fastighet och service under Miljö- och samhällsbyggnadsförvalt-

ningen (MSF), parkarbetarna som tillhör Stadsmiljö under MSF och vaktmästarna som tillhör skolorna under Barn- och utbildningsförvaltningen.

Naturskolan har kontinuerligt informerat miljöombuden, inom skolornas och förskolornas nätverk, om SPRING under hela projektets gång. Alla miljöombud har också erbjudits två timmar föreläsning om gårdarna med fokus på historia, hälsa och forskning samt goda exempel.

Naturskolan kommer under 2012 fortsätta att arbeta för ytterligare utbildning och brobyggande för ökad samsyn och möjliggörande av synergieffekter när det gäller utveckling och skötsel av skolornas och förskolornas gårdar. Detta kommer att ske genom utbildning av rektorer, förskolechefer och administrativa chefer inom Barn- och utbildningsförvaltningen.

Ett prejudikat i linje med SPRING

Under 2011 kom den första domen som tvingar en skola och förskola i en svensk kommun att vidta åtgärder för att skydda barn och elever från skadlig solstrålning. Enligt en prejudicerande dom (mål nr M 4256-10) konstateras att bestämmelserna i 9 kap. 9§ miljöbalken är tillämplig på utemiljöer. Tolkningen innebär att vistelse i en verksamhets utomhusmiljö ska ge tillräckligt med skydd mot störningar så att vistelse där inte riskerar att utgöra en olägenhet för människors hälsa. Senast 30 november 2011 skulle skolan och förskolan redovisa för miljö- och bygglövsnämnden i den aktuella kommunen vad de gjort för att:

- se till att barnen på förskolan har möjlighet att vistas i skugga på förskolans gård under sommarhalvåret
- förse sandlådan på förskolan med permanent solskydd (ej tillfälligt såsom segelduk eller parasoll)
- se till att elever på skolans fritids har möjlighet att vistas i skugga under sommarhalvåret

Karolinska Institutets forskning

Enkätundersökningen

För att effekterna av utvecklingen av gårdarna skulle kunna visas vetenskapligt skickades i maj 2008 drygt 100 enkäter ut till berörd personal i de valda skolorna och förskolorna. Samma enkät skickades ut igen efter tre år för att se om personalens syn på utemiljön hade ändrats under projektets gång.

Cecilia Boldemanns slutsatser: Utemiljön bedöms överlag vara bättre nu än för tre år sedan. Mer träd, buskar och skugga kan ha lett till att gården används mer pedagogiskt och att vila, spring, fantasilek och utforskande lek har ökat. Likaså tycks tillgången på angränsande naturmark ha ökat. Oklart är dock om denna används mer. Utevistelse bedöms fortsatt ha

mycket positiv effekt på barnen. En signifikant eller nästan signifikant ökning kunde också ses i pojkars och flickors lek i tät växtlighet, lek med bar jord och sand och vatten, symbolisk lek (flickor), och i viss mån kreativ lek hos både pojkar och flickor.

Vissa negativa trender kan skönjas som dock inte torde vara relaterade till utemiljön utan som snarare kanske kunde ha varit värre om förbättringar i utemiljön inte företagits. Förändringarna kan förmodligen hänföras till en större arbetsbelastning hos personalen p.g.a. ökade barngrupper.

Se bilaga 1 för mer information.

Processen

En vetenskaplig artikel skulle skrivas om processen och hur implementeringen av denna folkhälsoinsats lyckats. Karolinska Institutet skulle ansvara för denna artikel. I skrivande stund är det oklart när den blir färdig. Se mer under rubriken "Lärdomar utifrån processen och resultatet".

Sky view

Sky view effect är ett sätt att titta på hur mycket UV-ljus som når gården och de barn som befinner sig där. Mätningen av den så kallade himmelsvyn görs med

hjälp av en kamera med fish eye lins det vill säga en lins som fotar med 180 graders vinkel, vilket är en extrem vidvinkel som ger en rund bild. Med utgångspunkt från de populäraste lekställena fotas himlen. Fotografierna analyseras sedan genom att man bedömer hur stor del av bilden som är fri himmel och hur stor del som är täckt av t.ex. buskar och träd. Tanken att använda detta som ett nyckeltal i detta projekt var god med inte helt användbar. Metoden är bra vid en inventering för att se hur det står till på en gård där barn vistas. Men att få en skillnad i resultat efter tre år är inte möjligt när det handlar om att plantera träd och buskar. De hinner helt enkelt inte växa så mycket att de kan skymma himlen. Eftersom vi i ett tidigt skede insåg problemet med att få ett användbart resultat övergavs idén med att mäta den fria himmelsytan. I de fall mark har annekterats borde emellertid andelen fri himmelsyta minska procentuellt sett under förutsättning att den annekterade marken blir en av barnens favoritplatser och att de vistas där under stora delar av dagen. Detta borde vetenskapligt kunna testas även efter projektet eftersom den annekterade marken är helt ny för barnen och den gamla delen av gården är så gott som oförändrad ur ett himmelsvy-perspektiv.

Måluppfyllelse

Målen och kommentarer om måluppfyllelse

MÅL 1. Att det i utemiljöerna runt förskolor och skolor i Nynäshamns kommun finns tillgång till vegetation, kuperad mark, lekinstallationer integrerade i natur och fria från stängsel som segmenterar gården.

Med SPRING-projektet har utemiljöer med tillgång till vegetation och kuperad mark ökat. Det har gjorts framförallt genom annektering, införlivning, av angränsande mark. Detta har skett på fyra av de sex förskolorna och en av fyra skolor som deltagit i projektet. På Segersång var det även möjligt att integrera lekutrustning med naturen på gården eftersom det rörde sig om en nybyggnation.

När det gäller stängsel som segmenterar gården har målet inte nåtts eftersom det fortfarande finns staket som segmenterar gårdarna. En av orsakerna till det är att personalen vid vissa tillfällen behöver föra över barnen till en viss del av gården, framför allt på eftermiddagen när antalet barn och personal minskar. En annan anledning till att staket fortfarande delar upp gården är personalens invanda mönster att jobba på och sätt att röra sig. På vissa förskolor kan staketet vara en förlängning av de väggar som finns inomhus mellan avdelningarna. Det betyder att samarbete ut-

omhus mellan personal på olika avdelningar inte alltid finns. En öppen gård utan staket mellan avdelningarna förutsätter att personalen samarbetar och tar ansvar för varandras barn. I vissa fall kan också personalens stationära arbetssätt utomhus förhindra att barnen kan röra sig över större ytor. En öppen gård kräver personal som är aktiv och rör på sig över hela gården. Segmenterande staket kan också vara ett tecken på personalens gensvar på föräldrars ängslan för att det ska hända något med deras barn om de får röra sig fritt, särskilt i ytterkanten av en gård.

Naturskolan planerar under 2012 eller 2013 en utbildningsinsats för att uppmärksamma personalens roll eftersom ett nytt aktivt sätt att röra sig på gården också kommer att gynna arbetet med att nå strävansmålen i Lpfö98.

MÅL 2. Att den fria himmelsvyn från de platser där barnen mest leker inte överstiger 50%.

Problemet med att mäta den fria himmelsvyn kan ses under rubriken Karolinska Institutets forskning. Eftersom mark har annekterats på fem av de tio gårdarna har andelen skuggad mark ökat. Det som måste undersökas är om det är där barnen nu vistas eller om de fortfarande leker den gamla delen av gården. Hur mycket barnen kommer att exponeras av solen kom-

mer också vara beroende av var personalen befinner sig. Står personalen i solen eller rör de sig i de nya skuggiga områdena?

MÅL 3. Att barnen vistas utomhus för fri lek och organiserad utomhuspedagogisk verksamhet.

I den enkätundersökning som gjordes finns indikationer på att detta sker. Inom förskolan finns det en lång tradition av att vistas ute en del av dagen. Inom skolan är det inte lika självklart att vara ute men det sker i stor utsträckning i de lägre årskurserna och minskar sedan successivt. I högstadiet är utomhusaktiviteterna oftast förknippade med idrottslektioner och friluftsdagar.

Detta mål är annars något som Nynäshamns Naturskola alltid arbetar för och återkommande erbjuder kurser i. Under projektiden har alla pedagoger på skolorna i Nynäshamns kommun erbjudits två timmar utbildning i utesvenska och alla förskolor har erbjudits 2,5 timmar utbildning i utematematik. Samtliga kurser har genomförts på respektive skolas eller förskolas gård.

Extra intressant blir det att följa utvecklingen i Svandammaskolans gröna klassrum "Grönan" som endast kommer att användas på lektionstid och inte på rasterna. Om vi inte kan dra någon säker slutsats om måluppfyllelse inom ramen för detta projekt kan

vi åtminstone vara säkra på att förutsättningarna för att nå målet har förbättrats för framtiden.

MÅL 4. Att de aspekter som SPRING bygger på tas i beaktande vid nybyggnation och underhåll av förskole- och skolgårdar

Långsiktigt ska projektet integreras med ordinarie verksamhet i kommunen. SPRING-kriterierna ska beaktas i den plansamverkan som finns mellan kommunens förvaltningar. Under projektets gång finns det exempel på att SPRING-tankarna har etablerats. T.ex. när en skola gjordes om till förskola sattes staketet en bit upp i skogen, på initiativ av Fastighetsförvaltningen, och inte i kanten av det som ansågs vara gården. Naturskolans kompetens har också efterfrågats vid planering av nya förskolor och skolor. Att denna efterfrågan finns, visar att SPRING beaktas vid nybyggnation. Tanken med implementeringen är emellertid att denna kompetens ska spridas till dem som arbetar med beställning och planering av byggprojekt. Ytterligare ett exempel på att SPRING beaktas är den förskola som önskade få ett staket uppsatt för att hindra ett barns framfart. Fastighet motsatte sig detta med hänvisning till en av intentionerna i SPRING, att inte fragmentera gårdarna med staket. Här tog också dåvarande förskolechefen ett stort ansvar när personalen inte var överens och de inblandade föräldrarna var upprörda. Det resulterade slutligen i att ett antal blomlådor ställdes upp på den asfalterade gångvägen. Det bidrog till lägre fart genom att barnen var tvungna att kryssa mellan dem.

När Segersängs förskola byggdes blev den pilotfall för SPRING-projektet och SPRING-kriterierna vägdes in vid anläggandet av huskropp och utemiljö. Huskroppen vreds 180° på ritningsstadiet och en stor del av skogen bakom införlivades i gården. Förskolan blev klar januari 2008.

Framgångsfaktorer

- Annekteringen av mark har skett på fyra av de nio ställen som varit med i projektet. Dessutom annekterades mark på Segersängsförskola redan i planeringsstadiet. Denna åtgärd har utan tvivel varit den åtgärd som lett till att flest mål uppfyllts med minsta möjliga ekonomiska insats. Det har gett både större och kuiperade ytor för barn och elever. Det har gett vegetation som med omedelbar verkan resulterat i ökad yta med skugga och större möjlighet för ökad fysisk aktivitet jämfört med nyplantering av träd. Det har lett till större möjligheter för pedagogisk verksamhet utomhus. Anledningen till att detta lyckats på fyra av ställena är att det funnits kommunal mark i anslutning till gården och att det inom projektet funnits personer som

arbetar med fastighetsgränser och planer. Därför har annekteringarna kunna göras utan större hinder. I ett fall tackade en förskola nej till annektering på grund av att marken intill var för brant.

- Projektet har lett till ökad medvetenhet om utemiljöernas betydelse för barn och elevers hälsa. Det beror på samarbetet med Karolinska Institutet som har stått för den vetenskapliga kunskapsbasen som projektet vilar på. Cecilia Boldemanns föreläsningsturné i början av projektet gav en mycket bra inledning och förståelse för projektet. I fallet med Segersäng var hennes redovisning av resultaten i SCAMPER-studien avgörande för ändringen av ritningen där byggnaden vreds 180 grader. Att dåvarande fastighetschefen var positiv till projektet var också av avgörande betydelse för att projektet skulle genomföras.

- Segersängs förskola blev ett gott exempel precis i projektets början vilket gav energi åt alla inblandade.

- Att styrgruppen bestått av representanter från flera förvaltningar har varit helt avgörande för projektets framgång. I styrgruppen har alla beslut om åtgärder och kostnadernas fördelning fattats. Det har inneburit att besluten automatiskt fått en bred förankring och

att åtgärderna kunnat genomföras direkt utan väntan på ytterligare beslut. Projektledaren har varit representant för Barn- och utbildningsförvaltningen och har bevakat skol- och förskolepersonalens intressen i gruppen som i sin tur bevakat barnens och elevernas intressen.

- Projektet fick en bra start där flera engagerade och entusiastiska aktörer var inblandade: Utvecklingsledaren för folkhälsofrågor, koordinatör för Jämlikhet i hälsa och projektledaren hade avgörande roller inledningsvis.

Lärdomar utifrån processen och resultatet

- Vissa kontaktpersoner känner besvikelse över att det inte blev som de tänkt sig. Det beror troligen på att deras förväntningar har varit stora. Förväntningarna byggdes med all sannolikhet upp med hjälp av de skisser som gjordes av landskapsarkitekten. Här skulle projektledaren ha varit tydligare och informerat om att skissen var ett arbetsmaterial och ett önskvärt scenario i utvecklingen av gården. Skisserna har gjorts utifrån ett helhetstänkande och ett fritt skapande där inte budgeten har styrts. De har gjorts utifrån vad som är rimligt att göra på en gård men ska samtidigt ses som ett arbetsmaterial för framtiden. De som är besvikna har inte haft insyn i budgeten för projektet eller inte insett glappet mellan kostnaden för skissens åtgärder och budgeten. Det kan också bero på okunskap om vad olika åtgärder kostar. Personalens bristande kunskap om vad saker och ting kostar beror i sin tur på att projektledaren inte har informerat om det. Projektledaren hade emellertid inte full kunskap om kostnadsbilden i början av projektet. Den kunskapen har växt fram under projektets gång.

Besvikelse bottnar också till viss del i kommunikationsproblem mellan brukare och förvaltare. De som arbetar på skolor och förskolor förstår inte alltid fastighetspersonalen eller parkarbetarnas arbetssituation eller metoder och fastighetstekniker och parkarbetare förstår inte alltid pedagogernas, omsorgspersonalens, barnens eller elevernas behov och de förstår inte alltid den pedagogiska verksamhetens metoder. Det är en av anledningarna till att Naturskolan efter projektet försöker skapa ett slags forum för utbyte av tankar kring utemiljöerna för olika yrkesgrupper.

- Projektledaren borde ha skickat ut ett nyhetsbrev kontinuerligt t.ex. fyra gånger per år. Då skulle fastighetsteknikerna, lärarna och andra yrkesgrupper fått information som de nu riskerat att missa. Hemsidan har innehållit mycket information men det har inte varit lika naturligt att gå in där och titta kontinuerligt.

En viss förvirring i början om projektets innebörd, berodde delvis på vissa kontaktpersoners oförmåga att informera. Ett nyhetsbrev riktat både mot personal och mot föräldrar kunde troligen ha avhjälpt det problemet.

- Projektledaren skulle ha varit tydligare med vilken prioriteringsordning som rådde inom projektet. Alla ställen skulle ha behövt veta hela treårsplaneringen t.ex. att Vanstaskolan inte var inplanerat förrän 2010.

- Kommunikation är grunden till ett lyckat projekt. Här kunde alla parter ha varit bättre. Eftersom projektet har genomförts parallellt med ordinarie arbetsuppgifter är det troligt att tidsbrist är orsaken till de flesta kommunikationsmissar.

- Projektet har präglats av tröghet. Allt har tagit tid och projektledaren har varit tvungen att påminna olika aktörer kontinuerligt. Det beror delvis på den demokratiska processen som till sin natur är trög. Exempelvis har det tagit ungefär ett halvår att få fram förslag från skolor och förskolor. Trögheten beror troligen också på arbetsbelastningen hos utförarna t.ex. Parkavdelningen. Ytterligare en orsak har varit att fastighetsförvaltningen är en ny organisation som

håller på att ”städa upp” efter många års nedgång i underhåll när ansvaret låg på rektorer och förskolechefer. De satsade av prioriteringsskäl inte på gårdarna under den tiden.

I ett fall har projektledaren tagit över kontakten mellan rektor och en förälder där föräldern skulle göra vissa frivilliga insatser. Insatsen drog ut på tiden det tog ett år att få allt gjort. Det är ett exempel på när en åtgärd drar ut på tiden.

- Att pengarna har legat på Kommunstyrelsen har varit bra eftersom projektet har varit en allmänkommunal angelägenhet och inte bara ett intresse för Barn- och utbildningsförvaltningen, som skolor och förskolor är organiserade under. Det negativa har varit att projektledaren inte haft kontroll på ekonomin. Utvecklingsledaren för folkhälsoarbetet på Kommunstyrelseförvaltningen hade det ekonomiska ansvaret och det kändes bekvämt. Sen när hon slutade tycks ingen ha kontroll på hur den ekonomiska situationen sett ut så här i efterhand. Inte förrän det fjärde året hamnade pengarna på projektledarens, Naturskolans, ansvarsområde. Pengarna för 2011 kom inte till Naturskolan förrän i oktober. Det är oklart varför det tog så lång tid.

- Med den förvaltningsövergripande styrgruppen har projektet varit en bredare angelägenhet än om den bara innehållit representanter från Barn- och utbildningsförvaltningen. Informationen borde dock ha förts vidare genom att varje styrgruppsrepresentant informerat i respektive nämnd under hela projektets gång. Styrgruppen borde också ha åkt runt en gång per år och diskuterat på plats de olika deltagande skolornas och förskolornas gårdar.

- Styrgruppen var stor från början men efter första året har endast representanter från Naturskolan (BUF), Parkenheten och Fastighetsförvaltningen varit med kontinuerligt. Det har inneburit att fyra personer deltagit de flesta mötestillfällena trots att hela gruppen sammankallats varje gång. Utvecklingen var delvis naturlig eftersom innehållet i möten ändrades från allmänt hållna frågor om projektet till att handla om detaljer kring gårdarnas utformning. Ytterligare ansträngningar för att samla hela gruppen hade kunnat ge ökad spridning om vad som pågick inom projektet.

- På de ställen där ytorna är stora som t.ex. Kyrkskolan skulle planteringen ha begränsats till mindre ytor istället för den spridning som växtligheten nu fick. Då skulle åtgärderna ha synt tydligare och gett mer rums känsla och skugga åt eleverna.

Karolinska institutets enkätundersökning**Inledning**

SPRING-projektet är en utlöpare av projektet Jämlikhet i hälsa som Nynäshamns kommun bedriver i samarbete med Stockholms läns landsting. SPRING-projektet påbörjades år 2007. Utemiljön på förskolorna var föremål för projektet.

Utemiljöer som uppfyller vissa kriterier (yta minst 3000m², med mellan hälften och två tredjedelar kuperad mark bevuxen med träd och buskar, grönska som barnen använder i sin lek, samt en himmelsvy på mindre än 50% sett från positionerna där barnen leker mest) har flera hälsofrämjande funktioner: barnens fysiska aktivitet ökar, de får lagom sol även under långvarig utevistelse, sover bättre på nätterna och får smalare midjor. Även koncentrationsförmågan främjas och därmed inlärningsförmågan.

Målet för SPRING-projektet var dels att uppgradera förskolemiljöer så att de uppfyllde de hälsofrämjande kriterierna, dels att integrera rutiner för sådan uppgradering i kommunens fortlöpande arbete (bl.a. med skyddsronder etc.). Sex förskolor ingick i projektet: Vika, Humlan, Vaktberget, Skogsibble, Viksängen och Fagervik. En enkät delades ut till personalen vid de 6 förskolorna, år 2008. Personalen fick bedöma utemiljön, typen av barnens lekar, och sin egen arbetssituation. Efter tre år då förändringar vidtagits fick personalen bedöma utemiljön på nytt med samma enkät.

Metod

Enkäten bestod av 49 frågor som var identiska båda åren utom att en fråga om respondenten hade besvarat samma enkät för tre år sedan hade lagts in år 2011. Åtta frågor handlade om personalens arbetssituation, fem om policyfrågor, återstående frågor handlade om bedömningar av barnens lek och lekmiljö. Båda år delades enkäten ut under försommaren.

Samtliga lämnade in enkäter för 2008, och 4 för både 2008 och 2011 (Vika, Humlan, Vaktberget, Skogsibble). Dock kom långt färre svar in år 2011, 40 svar år 2008, 16 svar år 2011 (Tabell 1).

Tabell 1. Fördelningen av respondenter åren 2008 och 2011.

	Vika	Humlan	Vaktberget	Skogsibble
2008	7	9	10	14
2011	3	2	6	5

Bland respondenterna fanns endast en man i hela materialet samt en respondent som inte uppgett kön. Båda dessa arbetade vid Viksängen. Vid de 4 försko-

lorna där uppföljande data lämnats var sålunda samtliga respondenter kvinnor.

ResultatHur kan utemiljön förbättras?

På frågan hur utemiljön kan förbättras dominerade år 2008 förslag rörande mer skugga, fler träd, mer grönska. Dessa förslag var fåtaliga år 2011, men istället synpunkter på att det var för många barn på gården. Även på frågan på vad som hindrar att gården kan användas pedagogiskt dominerade bristen på träd, buskage och grönska år 2008, vilket det inte gjorde år 2011 då snarare brist på utrymme och befintliga staket angavs som skäl. På frågan om det fanns angränsande tillgänglig skog/naturmark dominerade nej-svaren år 2008, och ja-svaren år 2011.

År 2008 lämnade 14 respondenter påpekanden under "Övriga kommentarer" kring utemiljön, av vilka 12 handlade om att det var för mycket sol/för lite skugga, för varmt, sandigt, stenigt och dammigt, två efterlyste mer utforskande miljöer, och en efterlyste trädgårdsland. Ingen sådan kommentar fanns år 2011.

Hur bedömdes utemiljön?

Vid helhetsbedömningen av utemiljön ansåg hälften av personalen (21 av 19) att utemiljön var ganska eller mycket dålig år 2008. År 2011 tyckte endast en dryg tredjedel så (6 av 16). Antalet var för litet för att vara signifikant.

Signifikant fler, dvs. utanför den s.k. statistiska felmarginalen ($p < 0.05$) angav att miljön beträffande grönska och växlighet men också klimat (sol, vind, etc.) hade blivit bättre år 2011 trots materialets litenhet. Också kunde en svag tendens till förbättrad lekmiljö ses speciellt ifråga om vila, fantasilek, spring och utforskande lek skönjas, men materialet var för litet för att man skulle kunna säga att den förändringen var signifikant.

Personalen fick bedöma utemiljön med adjektiv som i en tidigare studie hade testats på sin validitet, dvs. bedömningens tillförlitlighet som indikator för miljöns egenskaper. Adjektiven som bedömts främja fysisk aktivitet var signifikant oftare angivna år 2011 än år 2008. Däremot fanns ingen skillnad mellan åren av de angivna adjektiven som bedöms dämpa fysisk aktivitet.

Hur bedömdes barnens lek?

År 2011 angav fler hinder för barnens fria lek. Som dominerande skäl angavs var att det var för trångt och att det var för många barn, i ett fall var ett staket i vägen. Att fler angav hinder vid det senare tillfället

kan också ses som en större medvetenhet hos personalen, så mycket mer som två tredjedelar av alla respondenter uppgivit att de arbetade på sina förskolor redan då SPRING-projektet startade. Däremot angav signifikant fler 2008 att gården inte kan användas pedagogiskt. År 2011 var det bara ett fåtal som svarade att det inte gick.

På frågan om vilka element i skogen och naturmarken barnen använder i sin lek kunde en nästan signifikant ökning ses för lek i tät växtlighet, lek med bar jord och sand och vatten, liksom också en svag icke signifikant ökning för kreativ lek hos både pojkar och flickor. Bland olika typer av lek hade också den symboliska leken bland flickor ökat.

Båda åren rapporterade förskolepersonalen enbart positiva effekter av barnens utevistelse. Men det fanns tecken att förskolorna ansåg sig vara ute mindre än andra och att det oftare hände att en planerad utevistelse inte blev av (extremväder uppgavs av fem, sjukdom av en, om säkerheten inte kan garanteras av en), att personalen besvärades mer av höga ljudnivåer (ej signifikant ökning). Däremot uppgav signifikant fler att de hade ont om tid att hinna med sina arbetsuppgifter. Detta kan möjligen ses som ett tecken på att fler barn har skrivits in på förskolan medan personalstaten inte har ökat.

Begränsningar

Resultaten måste tolkas med stor försiktighet. För frågorna som rör personalen och deras arbetssituation kan knappast några slutsatser dras. Vid ingen förskola uppgavs ifyllaren vara samma person åren 2008 och 2011, utom vid Vaktberget där 4 personer (2 barnskötare och 2 förskollärare) uppgav att de också hade fyllt i enkäten år 2008. Sammantaget är det därför svårt att utifrån dessa data göra en bedömning av personalens upplevda förbättringar i utemiljön.

Misstag eller missuppfattningar vid ifyllandet kan inte uteslutas. Exempelvis kryssade en förskollärare vid Vaktberget i både egenskaperna ”rymlig” och ”liten” vid beskrivningen av miljön. Vädret kan också ha inverkat på bedömningen av förskolornas utemiljöer. Respondenten borde därför kanske haft tillfälle att ange hur vädret var vid tidpunkten då enkäten fylldes i. En annan aspekt att ta i beaktande är att personalen – vare sig de fyllde i enkäten första gången eller inte - levte med SPRING-projektet i tre år vilket borde ha påverkat deras svar.

Slutsatser

Utemiljön bedöms överlag vara bättre nu än för tre år sedan. Fler träd, buskar och skugga kan ha lett till att gården används mer pedagogiskt och att vila, spring,

fantasilek och utforskande lek har ökat. Likaså tycks tillgången på angränsande naturmark ha ökat. Oklart är dock om denna används mer. Utevistelse bedöms fortsatt ha mycket positiv effekt på barnen. En signifikant eller nästan signifikant ökning kunde också ses i pojkars och flickors lek i tät växtlighet, lek med bar jord och sand och vatten, symbolisk lek (flickor), och i viss mån kreativ lek hos både pojkar och flickor.

Vissa negativa trender kan skönjas som dock inte torde vara relaterade till utemiljön utan som snarare kanske kunde ha varit värre om förbättringar i utemiljön inte företagits. Förändringarna kan förmodligen hänföras till en större arbetsbelastning hos personalen p.g.a. ökade barngrupper.

Kontaktpersonernas utvärdering av SPRING-projektet

Intervjuer mars-maj 2012 med kontaktpersoner på skolor och förskolor som deltagit i SPRING

Svarande 1-5 arbetar på förskolor och svarande 6-8 arbetar på skolor. Vanstaskolan har inte svarat eftersom de ingår i ett från SPRING avknoppat projekt som inte slutförts när dessa intervjuer gjordes.

Vad tycker du om SPRING-projektet?

1. Jätteroligt! En chans att göra om gården. Jag gillar värderingarna som SPRING-projektet står för. Underbart.
2. Bra, men vi känner att det inte blev riktigt klart.
3. Bra ur hälsosynpunkt.
4. Bra från början och mynnade ut i blaha. Hela idén var strålande. Tyvärr känner de olika yrkesgrupperna inte till varandras verksamheter.
5. Både bra och dåligt. Det blev inte som vi tänkte.
6. Väldigt bra. Folk började tänka efter; hur ser det ut på våra gårdar egentligen?
7. Bra att dessa frågor lyfts och man får hjälp utifrån att göra något bra av skolgården.
8. Det har varit bra, roligt med projekt där det syns vad som görs.

Vilka åtgärder har varit mest lyckade?

1. SJÄLVKLART STAKETET som införlivade den nya delen av gården. Och trappan, vilket jättebra jobb ungdomarna på Gymnasiets bygglinje gjorde.
2. Syrenhäcken och lekstugebåten
3. Det nya området som gett fler lekplatser och sandlådan som flyttades till skogen.
4. Den nya införlivade delen.
5. Kullen
6. Trappan och planteringen av träden mitt på gården.
7. ”Grönans” tillkomst samt bygget av läktare och ”bryggan” på Svanis.
8. Planeringar och det som byggts.

Vilka åtgärder har varit mest misslyckade?

1. Inga misslyckade åtgärder. Hade bara önskat att pengarna räckt till en pergola också.
2. Bänken runt trädet som blev för hög, barnen kommer inte upp på den. Segelduken till solskyddet var för liten, de måste ha skickat fel.
3. Inga åtgärder, men informationen har varit bristfällig. Det kändes som att projektet stannade upp.
4. Gröna rummet som skulle göras på grusplanen. Det blev bara ett träd. Nu är barnen aldrig på denna del av gården. Om de är där står de bara och kastar sten på

bilar och förbipasserande. Jorden som skulle täcka de befintliga trädens rötter blev inte gjort. Nu har de varit där och fyllt på med sand istället. Sand som vi redan har så mycket av.

5. Känns lite futtigt med växterna.
6. Buskplanteringarna tar sådan tid att växa, men det blir nog bra på sikt.
7. Vi fick information att det fanns ett lusthus som vi skulle få. Vi hade inte talat om ett lusthus överhuvudtaget och önskade inte något (vi har två). Lusthuset skänktes till Gröndal. Ormen beställdes inte heller utan var bara på plats en dag. Den är ju bra om den hade hamnat på lilla skolgården där eleverna faktiskt lär sig räkna till 20.
8. Vi hade velat ha fler åtgärder, men det är ju en ekonomisk fråga. Många fina idéer fanns som inte blev av.

Hur mycket uppskattar du att den nya införlivade delen av gården används av barnen?

1. Det är alltid barn där. Även 2-åringar är längst bort i ytterkanten av området. En del barn kallar den ”lilla skogen”. Den känns verkligen som en del av gården.
2. Ingen införlivning har gjorts
3. Från början trivdes inte barn och personal i det nya området. Nu är vi där oftare och vi har börjat se möjligheterna. Vi har t.ex. byggt en trollkoja.
4. De yngsta barnen har fasta tider när de är i ”lillskogen”. De är där flera gånger i veckan. Även de äldre barnen är där tex när de äter mellanmål. Vi pratar om att utveckla den nya delen. Det behövs t.ex mer löst material för att inte tära för mycket på vegetationen.
5. Ingen införlivning har gjorts
6. Ingen införlivning har gjorts
7. Relativt mycket, vi kör ju bara organiserad användning i ”Grönan” och det har varit väldigt lerigt senaste tiden. När det torkar upp kommer användandet igång igen
8. Ingen införlivning har gjorts

Tycker du att ni har fått mer skugga och mer fysisk aktivitet nu efter SPRING-projektet?

1. Definitivt mer fysisk aktivitet. Vi har inte fått mer skugga på den befintliga gården som är mest solbelyst. Däremot har leken delvis förflyttats till det nya området där det finns skugga.
2. Marginell skugga av solskyddet. Både skugga och fysisk aktivitet i lekstugan. De klättrar och springer runt. Syrenhäcken ger inte skugga och fysisk aktivitet förrän om några år.
3. Ja. Barnen springer och hoppar i nya trappan. Nya området ger skugga och solskyddet över sandlådan

också.

4. Ja, genom den nya delen, "lillskogen".

5. Inte ännu eftersom buskarna och träden är så små. Rutschkanan och kullen har gett mycket spring.

6. Det är för tidigt att säga, men på sikt kommer det att ge skugga, särskilt de träden mitt på gården. Trappan ger fysisk aktivitet för yngre elever genom att de leker, springer och hoppar. De äldre sitter och hänger.

7. Mer fysisk aktivitet, ja. Att träden vid järnvägen kapades, dog och inte har återplanterats är synd. Bra att det kommit något nytt träd, men fortfarande är det för lite skugga på sommaren.

8. Skugga, nej det tar ju ett tag innan träden blir stor. Men trivsel och rums- känsla. Fysisk aktivitet, ja där vi fått saker byggda, det har gett fysisk aktivitet, och annorlunda aktivitet.

Använder ni gården mer i den pedagogiska verksamheten nu efter SPRING-projektet?

1. Den organiserade pedagogiska verksamheten har inte ökat. Som pedagog för man ju ständigt samtal med barnen och nu har ju ytan att föra samtal på ökat.

2. Ute mer nu, men inte på grund av SPRING. Beror snarare på stökig barngrupp som måste komma ut och röra på sig. Skulle ha varit ute mer om det fanns belysning under vinterhalvåret.

3. Ja, med det nya skogspartiet. Nu kan t.ex. barnen vara ute och snickra istället för att gå in.

4. Vi pratar om det men personalen törs inte ta bort staketet till den nya delen.

5. Vet inte riktigt. Barnen får igång mer lekar själva, särskilt med tanke på kullen.

6. Nej, ingen skillnad. Lärarna måste våga mer. Vi har en del elever som har behov av att röra sig. Det funkar ofta bättre ute, det är ju bättre att klättra i träd än i bokhyllor.

7. Ja helt klart.

8. Vi har användning av det som byggts på skolgården i vår pedagogiska verksamhet. Jag tror att det bidrar till att den används mer och annorlunda.

Andra saker som framkom under intervjuerna

1. Ett extra staket på ett berg har lett till ökad fysisk aktivitet efter som vi nu kan låta barnen gå upp på berget, runt staketet och ner på andra sidan utan att riskera att falla ner. Förut fick de inte gå upp där. Trappan har lett till större yta och ökad fysisk aktivitet när de ersatte en sluttande plantering med Aronia-buskar. Barnen använder trappan till att springa eller klättra i. De gör sandkakor eller äter sitt mellanmål där. Vi har blivit av med problemet att Aronia-bären förstör barnens kläder vilket föräldrarna varit irriterade på.

2. Klent virke i inspringsskydd och räcke till lekstuga.

Behövs mer rejäla konstruktioner eftersom barn klättrar mycket.

3. Vi har blivit mer medvetna när det gäller solen. Vi skulle vilja ha ett till likadant solskydd. Det är för dålig belysning under vinterhalvåret, det gör att vi blir inne mer då.

4. Landskapsarkitekten lärde oss att se med nya ögon. Men hon hade för dålig kunskap om vad det innebär att ha 60 barn på en gård när det gäller slitage. Gården är en pedagogisk resurs för oss. Synd att vi saknade språkrör i projektet. Fastighet och Park skyllde på Mats hela tiden. Genomförandet av åtgärderna hade behövt göras i ett sammanhang där hela skissen togs med i beräkningarna. T.ex. om man ska utveckla ett "grönt rum", en lummig yta på en liten grusplan, då räcker det inte att sätta ett träd. Då hade kunnat strunta i det och satsat på en annan del av gården.

5. Kommunen borde köpa in mer mark på grund av ny avdelning.

6. Klena staket (inspringsskydd), de går sönder. Vid snöröjningen lades snöhögar över nya planteringar. Snöhögar lades vid de nya träden mellan trapporna. Sen lekte eleverna i högarna och träden fick en del stryk.

Styrgruppens utvärdering av SPRING-projektet och projektledaren

Hur tycker du att SPRING-projektet har fungerat?

- Det verkar som om det fungerat bra, efter utvärderingen att döma, fastän svarsfrekvensen på enkäten vid uppföljningen var som den var.
- Jag uppfattade projektet som positivt.
- Tycker att det varit en lång men rolig och lärorik resa, med många spännande uppdrag att utföra.
- Syftet jättebra och att ha forskning som stöd för projektet. Bra att inblandade personer hade informerats om denna forskning från början.

Vad har varit mest lyckat i projektet?

- Att vissa strukturella förändringar har gått hem, att berörda förvaltningar tycks ha tagit till sig, ”assimilerat” den nya kunskapen.
- En framgångsfaktor i projektet var att det blev en bra förvaltningsövergripande förankring på olika nivåer i kommunen. En slutsats som brukar dras efter genomfört folkhälsoprojekt är ofta att det var en bristande förankring, d.v.s. att viktiga funktioner i t.ex. en kommun engagerades försent eller inte engagerades alls, att det blev ett uppifrån styrt projekt och inte byggde på tidigare erfarenhet eller att det byggde på tidigare erfarenhet men inte fick mandat att genomföras etc. Det specifika med SPRING så som jag upplevde det var att det efter många möten, hjälp från nyckelpersoner i kommunen, inspirerande föreläsning och engagemang från nyckelpersoner vid olika förvaltningar och inte minst projektledarna skapades ett väl förankrat projekt som löpte över flera förvaltningar och på olika nivåer. Det byggde på tidigare erfarenhet och tog tillvara på engagemang hos personal, föräldrar och barn.
- Att projektet har givit skolgårdarna en grönare inramning,
- Det kommungemensamma arbetet som t.ex. när Gymnasiets byggprogram är med och bygger efter skolornas och förskolornas önskemål. Att det har planterats träd, att man i ett projekt tänker på vegetationen.

Vad har varit mest misslyckat i projektet?

- Svårt att bedöma, möjligen att påverka policyerna ute på förskolorna, men man kan ju inte hinna med allt.
- Något som jag tror skulle kunna ha förbättrats var dock att inte bara ta med ”rena” hälsoaspekter då miljöerna skulle utformas utan även lyfta barnens per-

spektiv som en viktig utgångspunkt, samt sätta det i relation till ordinarie verksamhet på förskolorna.

- Medverkan av anhöriga till elever som lovar stort, men som inte utförs i tid som lovats.
- Vissa skolors eller förskolors besvikelse över att deras önskelistor inte blev uppfyllda till 100 %. De har en övertro på vad man kan göra eftersom de inte har insyn i budgeten. De ser inte alltid heller kompetensen hos de som beslutar.

Vad har projektledaren (Nynäshamns Naturskola) gjort som varit dåligt för projektet?

- Kan inte bedöma det.
-
- Kan inte komma på något som har varit dåligt i projektledarens arbete.
- Projektledaren skulle ha varit tydligare mot personalen på skolor och förskolor när det gäller helheten och budgeten. Det skulle ha ökat förståelsen hos personalen. Det skulle ha varit tydligare från början vilka olika roller personerna i projektgruppen skulle ha. Det är bra att veta om man är med för att bli informerad eller för att man så småningom ska vara med att utföra.

Vad har projektledaren (Nynäshamns Naturskola) gjort som varit bra för projektet?

- Det tycks ha varit mycket god överblick och fantastisk logistik.
-
- Att två eldsjälarna har lagt ner massor av tid och arbete och drivit projekten i hamn.
- Projektledaren har haft framförhållning och struktur på arbetet. Lagom antal möten som utlysts i god tid. Mötenas innehåll har varit berikande. Att personer från Karolinska kallades in på vissa möten var bra påfyllning och påminnelse om varför vi höll på med projektet. Det var bra att projektledaren pressade på, påminde och frågade hur det går. Bra att projektledaren alltid skrev **protokoll på alla möten.**

Annat som du vill framföra

- Det skulle vara bra om personalen på skolor och förskolor värnade om sin miljö mer och inte bara flyttar över ansvaret till fastighetsägaren.

BILAGA 4

Förutsättningar för medverkan i SPRING-projektet

Allmänt

- Att förskolan eller skolan följer SPRING:s intentioner
- Att en arbetsgrupp/gårdsgrupp bildas om det inte redan finns det.

2008

- Att all förskolepersonal och personal för årskurs 1-6 fyller i en enkät innehållandes frågor om hur de uppfattar utemiljön runt förskolan/skolan. Detta görs för att få en bild av läget innan projektet börjar.

- Att tid avsätts för 1-2 personal att medverka ett par timmar vid inventering av förskolans/skolans utemiljö och framtagande av åtgärdsförslag.

- Att tid avsätts vid personalmöte för utbildning och diskussion om förskolans/skolans utemiljö, dess utformning och betydelse för barnens hälsa.

- Att tid avsätts vid föräldramöte för utbildning och diskussion om förskolans/skolans utemiljö, dess utformning och betydelse för barnens hälsa. Alternativt extra föräldramöten läggs in för detta syfte.

2009

- Att tid avsätts för utbildning i utomhuspedagogik för berörd personal på förskola/skola.
- Att tid avsätts för konkret arbete på gården tillsammans med föräldrar och park.

2010

- Att all förskolepersonal och personal för årskurs 1-6 fyller i en enkät innehållandes frågor om hur de uppfattar utemiljön runt förskolan/skolan efter genomförda åtgärder. Detta görs för att få en bild av läget efter att projektet genomförts.
- Att tid avsätts för konkret arbete på gården tillsammans med föräldrar och park.

Dokumentation

- Att tid avsätts för personalen att vid ett par tillfällen per termin dokumentera barnens utevistelse (tid ute, vart barnen leker/favoritlekställen, leksekvenser etc efter utdelat protokoll). Detta görs kontinuerligt under projekttiden 2008-2010
- Att tid avsätts för att dokumentera arbetet på gården i text och bild

Frivilliga åtaganden

- Att vara beredda på att ta emot studiebesök
- Att avsätta tid för några att åka på studiebesök på andra förskolor
- Att avsätta tid för utbildning i Power Point för att underlätta arbetet med dokumentationen. Gratis utbildning av IKT-enheten.

BILAGA 5

Kort om Kidscape

Kidscape är ett internationellt forskningsprojekt som bygger på en tidigare studie (SCAMPER) där ett nytt miljöbedömningsinstrument (utvecklat av Fredrika Mårtensson, SLU Alnarp) användes för att studera hur förskolornas utemiljöer inverkar på barnens fysiska aktivitet, solexponering och koncentrationsförmåga, och hur dessa tre variabler påverkades i förhållande till varandra på grund av miljön. I Kidscape vidareutvecklas detta instrument genom att:

1. det ska testas på förskolor på olika breddgrader, i olika topografier och olika kulturmiljöer. Utifrån resultaten utvecklas verktyget till att bli tillförlitligt på alla platser på jorden (som bebos av människor!)

2. verktygets tillämpbarhet (applicerbarhet) och användarvänlighet testas i en kommun (SPRING) genom att processen för dess införande och användning studeras

Följande universitet, institutioner och organisationer samarbetar till dags dato i Kidscape: Karolinska Institutet, Sveriges Lantbruksuniversitet Alnarp, Lunds Universitet, Högskolan i Kalmar, North Carolina State University, USA, Arizona State University, USA, Stockholms läns landsting och Nynäshamns kommun. Den svenska delen av projektet har fått forskningsanslag ur Formas (Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhälle).

Åtgärder på gårdarna

Åtgärderna kan grovt delas in i tre grupper; annektering av mark, planteringar och byggnationer. Gemensamt för alla dessa är att de ska ge mer skugga och ökad fysisk aktivitet till en rimlig kostnad.

Annektering av mark

Införlivning av mark som ligger i anslutning till gården har kunnat göras i de fall mark funnits tillgänglig och Nynäshamns kommun har varit ägare av marken. Inga inköp av mark har gjorts. Annektering har gjorts på fyra förskolor och på en skola genom att nya staket satts upp utanför de befintliga staketen.

Planteringar

I de fall mark inte kunnat annekteras, vilket oftast har varit fallet, har planteringar varit den viktigaste åtgärden för att öka ytorna med skugga. Observera att denna åtgärd automatiskt också ger ökad fysisk aktivitet vilket SCAMPER-studien visat. Planteringar ska ses som långsiktiga åtgärder eftersom storleken på träd och buskar avgör hur mycket skugga de ger. De ekonomiska ramarna avgör i sin tur hur stora träd och buskar som kan köpas in. Val av träd och buskar har gjorts utifrån landskapsarkitektens förslag i de fall konsult använts. Där inte konsult använts har skolan eller förskolans egna önskemål varit grund för beslut i kombination med de kunskaper som finns inom Parkenheten. Planteringar har gjorts på åtta av tio ställen i olika omfattning. De mest omfattande planteringarna har gjorts på Kyrkskolan, Vika skola och Fagerviks förskola. Gemensamt för dessa ställen är att det har funnits stora ytor men som delvis helt saknat vegetation. Viktigt har varit att skydda alla planteringar. Inspringsskydd hindrar barnen från att springa in i eller klättra i vegetationen under etableringsskedet, vilket innebär flera års skydd.

Byggnationer

Gemensamt för samtliga byggnationer inom projektet har varit kostnadseffektivitet och enkel utrustningsnivå. Det innebär till exempel att gymnasieskolans byggprogram har använts vid flertalet tillfällen. Samtidigt som arbetskostnaderna hålls nere får dessa ung-

domar mycket konkreta och verklighetsförankrade uppgifter som med omedelbar verkan får effekt på den miljö där de arbetar. Barn och elever har också haft möjlighet att följa deras arbete på plats vilket är en social och pedagogisk vinst i sig.

I Vanstaskolans fall har sommarjobbare använts i arbetet med den så kallade rörelseparken. Fastighet och service anställde tre handledare för arbete på skolor och förskolor i hela Nynäshamns kommun. En av handledarna arbetade heltid med kommundelen Ösmo, där Vanstaskolan ligger, under tio veckor. Under nio av de veckorna ansvarade handledaren för sommarjobbare i tre treveckorsperioder. Under varje period arbetade tio sommarjobbare, det vill säga 30 sammanlagt. Även sommarjobbarna anställdes av Fastighet och service. Materialet till rörelseparken har präglats av enkelhet och nästan allt har varit gratis; det är stockar av tall och ek, stenblock, uttjänta trossar, gamla bildäck, en bit järnvägsräls, betongcykelställ och betongplattor. Även om materialet är gratis tillkommer kostnader för transporter, men nästan alla föremål är transporterade inom Nynäshamns kommun. Mer om rörelseparken finns på www.nynashamnsnatorskola.se/spring

Innehåll, fotodokumentation

Vaktbergets förskola	23
Humlans förskola	31
Skogsribbles förskola	38
Vika förskola	44
Fagerviks förskola	48
Svandammsskolan	54
Vanstaskolan	61
Vika skola	71
Kyrkskolan	76
Segersängs förskola	82

VAKTBERGETS FÖRSKOLA

Vaktbergets förskola

Vårfruvägen 22-24
149 41 NYNÄSHAMN

Beskrivning av gården före SPRING

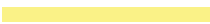
Vaktbergets förskola i Nynäshamn byggdes 1988. Förskolan har tre avdelningar med sammanlagt ca 60 barn. Förskolan ligger i ett villaområde och ligger nedanför en parkering till en konferensanläggning. På östra och norra sidan av gården går en gångväg från bilvägen nedanför gården och upp till konferensanläggningen. Gångvägen är ett servitut. Gårdens södra

sida med en sluttande gräsmatta är delvis inte tillgänglig för barnen på grund av ett staket. På gårdens nordvästra hörn finns ett brant berg som tidigare använts flitigt av barnen, särskilt när det fanns rep som barnen kunde ta hjälp av för att komma upp. På grund av de nya EU-rekommendationerna togs repen bort med följderna att det började växa mossa på berget. Personalen kunde därför inte längre låta barnen klättra där längre på grund av halkrisken. Mitt på gården i söderläge mot förskolebyggnaden blir det mycket varmt soliga dagar maj till september. Med ökat barnantal har personalen under många år arbetat med att få en förändring på gården.

Fler dokument om Vaktbergets förskola och det som gjorts i SPRING-projektet finns på www.nynashamnsnaturskola.se/spring

Vaktbergets förskola i Nynäshamn. En förskola som har kämpat i många år med sin gård.

- = Gårdens gräns innan SPRING-projektet
- = Införlivad mark som ingår i gården efter SPRING-projektet.

Norra sidan

Grässlutningen på norra sidan har nu blivit tillgänglig för barnen genom att ett nytt och bättre staket satts upp mot gatan nedanför. Det gamla staketet stoppade barnen vid husknuten.

Utanför grunden på norra sidan finns varuintaget och sopkärnen. När sopbilen kommer gäller det att snabbt vara framme för att se hur det går.

Södra sidan

På den södra sidan finns en sandlåda. Bredvid sandlådan finns en sluttning som hittills bestått av gamla slitna buskar och som inte fyllt någon funktion varken som lekmiljö eller som skuggande miljö. Nu finns här istället en trappa som kan ha flera funktioner. I trappan är två träd planterade för att ge skugga. Trappan inbjuder till både rörelse och vila men kan också användas som läktare för föräldrar eller för barnen att stå på och sjunga i kör.

Träden i trappan ger både skugga och inbjuder till rörelse. I bakgrunden syns också Alfons-kojan som byggdes i ett tidigare projekt.

Pallkragar som odlingslådor på den mycket varma södra delen av gården.

Det nya införlivade området

Utanför gården löper en gångväg. Vid gångvägen finns en slänt med skog som slutar med en betongmur. Den betongmuren är uppbyggd som stadga för parkeringen ovanför. Genom projektet har nu detta område mellan muren och den tidigare gården införlivats. Det innebär att även gångvägen är innanför förskolegårdens staket. För att allmänheten ska kunna

använda gångvägen måste grinden hållas öppen på kvällar och helger. Gångvägen används inte så mycket eftersom det finns en annan väg upp till konferensanläggningen. Inför beslutet att införliva denna del undersöktes användningen av gångvägen. Det gjordes genom att räkna antalet personer som gick där under några tidpunkter av dagen.

Mellan muren och vegetationen börjar det nu uppstå stigar där barnen kan få upp farten. Området erbjuder svalkande skugga under de soligaste tiderna på dagen och möjlighet att dra sig undan och reflektera.

Området hyser andra typer av buskar och träd än de som finns på gården, den biologiska mångfalden på gården har ökad.

Ytan med kuperad mark har ökat och stimulerar till rörelse och motorikträning. Möjligheten att få tag på naturmaterial t.ex. pinnar har ökat markant med det nya området. Barnen kommer in i den nya

skogsdungen genom att gå över gångvägen som nu ligger innanför staketet. Det gamla trästaketet syns på höger sidan om gångvägen.

Östra sidan

Den östra sidan av gården är granne med en villaträdgård. Här har inget gjorts under detta projekt.

I sydvästra hörnet finns ett högt berg. Ovan syns det staket som ska hindra barnen från att klättra i berget. Nedanför berget syns den östra delen av gården.

Från berget syns hela gårdens södra sida. Nedan kan den införlivade gångvägen skönjas bakom träden och lekstugan och den vegetation i övre högra hörnet av bilden som nu tillhör gården.

Humlans förskola

Fröjas väg 47
149 33 NYNÄSHAMN

Beskrivning av gården före SPRING

Humlans förskola i Nynäshamn byggdes 1967 och byggdes ut 1969. Förskolan har tre avdelningar med

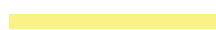
sammanlagt ca 60 barn. Förskolan ligger granne med en F-3 skola. På östra sidan finns en gångväg och en parkering och på västra sidan ett flerbostadshus. Gården är endast belägen på östra och södra sidan om förskolebygganden och det finns ingen möjlighet att komma runt byggnaden. Personalen har arbetat i många år för att förbättra situationen på gården.

Fler dokument om Humlans förskola och det som gjorts i SPRING-projektet finns på www.nynashamnsnatorskola.se/spring

Här finns bland annat Anna Lenningers förslag till program för upprustning av gården.

Humlans förskola i Nynäshamn.

- = Gårdens gräns innan SPRING-projektet
- = Införlivad mark som ingår i gården efter SPRING-projektet.

Östra sidan

I det nordöstra hörnet av gården har ett träd planterats mitt på en sandyta som hittills har haft oklar funktion. I hörnet av sandytan intill den nya grinden har buskar planterats.

På andra sidan om grinden har också buskar planterats mellan förrådet och staketet. Buskar har även planterats i hörnet av förrådet inåt gården. Vid samtliga buskplanteringar har inspringskydd satts upp för att barnen inte ska trampa sönder växterna i etableringsskedet.

Förskolebyggnadens form gör att det på östra sidan blir som en innergård med en sandlåda i mitten. Runt sandlådan har det byggts kanter och "bakkbord" där barnen kan göra sina sandkakar. Sedan tidigare finns ett par större träd här som ger bra med skugga för en del av innergården mot fasaden till.

Vid staketet ut mot gångvägen har buskar planterats och inspringskydd satts upp.

Södra sidan

På södra sidan finns gungor, odlingslådor, en gräsyta och slänt samt en rutschkana. Här har inget gjorts inom projektet.

Flerbostadshuset ägs av Nynäshamnsbostäder och det var de som slöt avtal med Nynäshamns kommun om att låna ut en del av sin mark mellan flerbostadshuset och förskolan.

Västra sidan

Den västra sidan bestod, innan projektet, av ett smalt område mellan byggnaden och staketet som skiljer gården från Nynäshamnsbostäders område. En utbyggnad finns här för barnvagnar och bakom utbyggnaden är det en slänt ner mot förskolan. Genom projektet införlivades en stor del av den skogsdunge som ligger intill förskolan. Staketet slutade tidigare vid husknuten. Intill husknuten sitter nu en grind där barnen kan gå ut till det nya området.

Västra sidan - det nya området

Det nya området precis innanför grinden.

Det nya området sträcker sig norrut mot skolan som är granne med förskolan. Skolan syns i bakgrunden.

Området är kuperat i form av en bergssluttning ner mot förskolan vilket är en fördel eftersom resten av gården är relativt plan. Det finns en del mindre träd och sly men också en del större träd. Den biologiska mångfalden på gården har ökat.

Skogsnibbles förskola

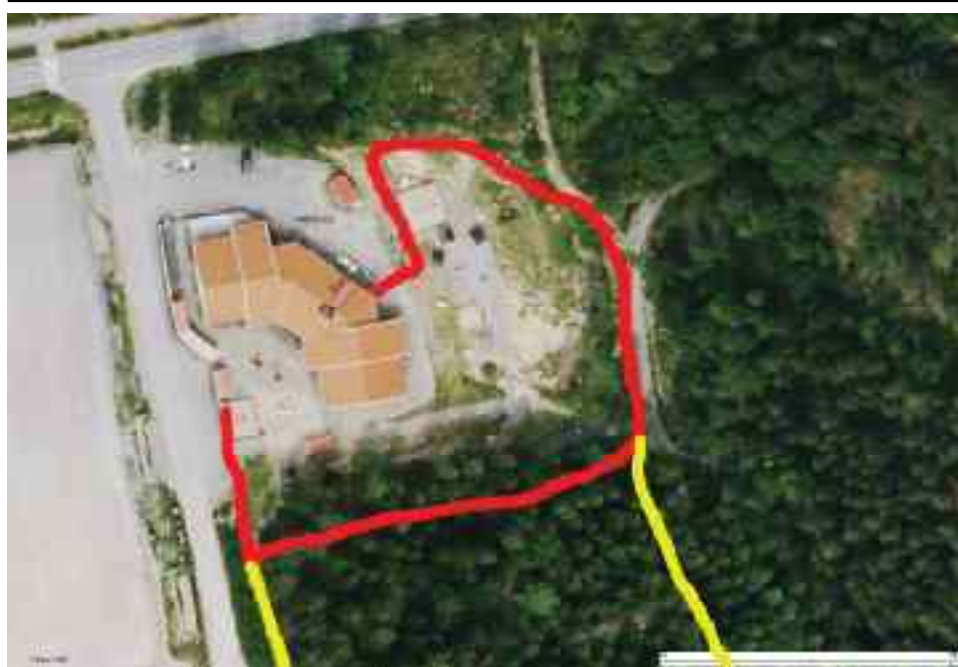
Nyblevägen 25
148 30 ÖSMO

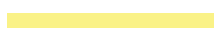
Beskrivning av gården före SPRING

Skogsnibbles förskola i Ösmo är en av de yngsta förskolorna i kommunen. Den byggdes 2004 och består av 4 avdelningar med ca 75 barn. Gårdens historia är därför ung men innehåller en del intressanta händelser. I planeringskedet av gården var den dåvarande förskolechefen mycket mån om att gården skulle bli bra. Vid tidpunkten för uppförandet fanns fortfarande inte Fastighetsförvaltningen. Det var istället förskolechefen som ansvarade för utemiljön. Vid ett möte på

fastigheten där förskolan senare skulle byggas träffades förskolechefen, den projektansvarige för bygget på Nynäshamns kommun och byggföretagets platschef samt Nynäshamns Naturskola. På detta möte var alla överens om att så många träd som möjligt skulle sparas på gården för att få en så naturlig gård som möjligt och för att slippa plantera träd i efterhand. Sen brast kommunikationen, ingen pratade med den som skulle göra avverkningen. Resultatet blev att endast en liten mager björk blev kvar. Den skyddades med cementrör men dog sedan. Efter detta genomfördes plan B, efter påtryckningar från dåvarande förskolechefen och Nynäshamns Naturskola, att redan i byggskedet flytta ut gränsen för gården så att en del av skogen utanför kunde införlivas.

Fler dokument om Skogsnibbles förskola och det som gjorts i SPRING-projektet finns på www.nynashamnsnaturskola.se/spring

- = Gårdens gräns innan SPRING-projektet
- = Införlivad mark som ingår i gården efter SPRING-projektet.

Västra sidan

Den västra sidan, förskolans framsida, är kraftigt solbelyst och blir mycket varm under sommarhalvåret. Här är också ett lek område och en sandlåda för de yngsta barnen placerade. Här fanns ett akut behov av skugga och lösningen blev ett solsegel fastsatt på fyra stolpar av dansk modell. Den största fördelen med ett solsegel jämfört med att plantera träd i detta fall var att barnen fick sin skugga omedelbart. Solseglet sätts enkelt upp och tas enkelt ner av personalen på förskolan varje dag vid behov.

Östra sidan

På den plana ytan finns en sandlåda, gungor och ett par lekstugor. Där finns också en pilkoja och en pildunge som planterats i ett tidigare skede för att snabbt få upp någon vegetation på den karga ytan.

Den östra sidan präglas av en sluttning från asfalten närmast byggnaden upp till ett plant område som begränsas öster och norrut av en limpa som delvis fungerar som bullerskydd mot bilvägen en bit bort.

Under SPRING-projektet har det planterats tre träd bland annat för att ge skugga åt sandlådan.

Trädridån i söder ger bra skugga under de varmaste dagarna. En slänt skapad av schaktmassor blir det ofta problem med på förskolegårdar och skolgårdar eftersom växtligheten har svårt att få fäste, särskilt med många barn i rörelse på en förhållandevis liten yta. Här har förskolan valt att lösa det med en trappa som kan ha flera funktioner förutom att ta sig upp till lekstugeområdet. Här kan barnen klättra, hoppa och sitta. De kan stå och sjunga inför föräldrarna eller låta föräldrarna sitta som på en läktare.

Södra sidan och det nya området

I första planeringsskedet av gården skulle staketet dras på vänster sidan längs grusgången mitt i bilden. Efter påtryckningar flyttades staketet tio meter söderut. Barnen klättrar i ett av de träd som egentligen skulle ha legat utanför gården i inledningsskedet. Nu efter SPRING-projektet har ytterligare ett staket

satts upp längre in i skogen och gården har därmed utökats. Det nya området ställer dock nya krav på personalen som måste röra sig på ett annat sätt på gården. En grind finns till det nya området som kan stängas vid behov.

Nu kan barnen vistas i en blåbärsgran-skog vilket inte tillhör vanligheterna när det gäller förskolegårdar. Intill det nya området finns en motions slinga och på den nedre bilden syns ortens idrottsplats i bakgrunden.

Vika förskola

Bondängsvägen 26 A
148 60 Stora Vika

Beskrivning av gården före SPRING

Vika förskola i Stora Vika är relativt ny. Den startades 2006 och består av två avdelningar med ca 35 barn. Lokalerna är ett före detta bibliotek som byggts ut och

gården är en avknoppning från skolgården som ligger bredvid. Byggnaden ligger vägg i vägg med skolan och idrottshallen. Gården är liten och ligger öster om byggnaden och en liten del norr om idrottshallen.

Fler dokument om Vika förskola och det som gjorts i SPRING-projektet finns på www.nynashamnsnaturskola.se/spring

 = Gårdens gräns.

Det stora trädet är det som sätter prägel på gården. Trädet är också den enda växtlighet som kan ge skugga. Två sandlådor ligger intill idrottshallen varav den ena i solutsatt läge och den andra i norr. I projektet har ett solskydd satts upp över den ena sandlådan.

En bänk har byggts runt stammen på det stora trädet för att barnen ska kunna sitta i skuggan. Bänken ger med all sannolikhet också upphov till andra aktiviteter än att sitta. Efter att bilden nedan fotograferats tillkom lekstugan till vänster. På grund av förskolans närhet till vatten specialbyggdes denna för att likna en båt.

Utanför gården ligger en parkeringsplats. Längs staketet har här planterats två rader med syrener. Syrenhäckarna ska bilda en växtrida mot bilparkeringen. Med utrymmet mellan växt-raderna kommer barnen så småningom kunna springa, kanske som i en växttunnel. Inspringskyddet får sitta kvar tills växterna etablerat sig ordentligt.

På norra sidan om idrotts-hallen finns en rutschkana. Bakom den finns en grind till skogsdungen bakom. Förskolan beslutade att inte införliva en bit av skogen på grund av att den anses för brant.

Fagerviks förskola

Fagervik 11

148 96 Sorunda

Beskrivning av gården före SPRING

Fagerviks förskola är en ung förskola. Den byggdes 2003 och består av fyra avdelningar varav tre öppna med sammanlagt ca 60 barn. Gården drabbades av samma problem som Skogsribbles förskola. Inför bygget höggs alla träd ner och ingen budget fanns för gården. Inledningsvis kunde barnen, tillsam-

mans med personalen, gå ut i skogen precis utanför staketet. Men planer på att bygga ett bostadsområde på fastigheten intill ledde till att skogen avverkades helt. Granne med gården finns nu ett kalhygge och planerna på att bygga bostadshus har lagts på is. En del problem har också kantat de första åren för denna förskola. Det första försöket att etablera en gräsmatta på gården misslyckades på grund av att jorden som köptes hade för lågt pH-värde och gräset kunde inte växa. Granne med förskolan ligger en skola. Hela gården ligger på södra sidan om förskolan.

Fler dokument om Fagerviks förskola och det som gjorts i SPRING-projektet finns på www.nynashamnsnaturskola.se/spring
Där finns bland annat Anne Erikssons projektplan för Fagerviks förskola.

 = Gårdens gräns.

I den västra delen av gården har flera planteringar av buskar gjorts. I bakgrunden utanför staketet syns kalhygget med endast några få träd kvar. De nyplanterade buskarna ser inte så höga ut men ur ett barns synvinkel är de av betydande höjd och ger ett helt nytt intryck än när det bara var gräs. Inspringskydd finns runt alla planteringar. Ett solskydd över sandlådan har satts upp redan innan detta projekt.

En plantering med buskar intill staketet vid hygget. Den enda fördelen med hygget är väl att Fagersjön nu tillfälligt kan ses. En "limpa" har lagts på den annars helt plana gården för att skapa kuperad mark, som

är så viktig för den fysiska aktiviteten. Den lockar till rörelse både under sommarhalvåret och under vinterhalvåret när den tjänstgör som pulkabacke.

När buskar sätts ett bit ifrån staketet får barnen möjlighet att springa mellan. Då får buskarna dubbel funktion; som solskydd och som stimulans till rörelse. Även i en pilkoja med dubbla ingångar finns möjlighet till spring.

Vid den gamla ekan har ett träd planterats. På södra delen av gården nära ingången från parkeringen har buskar planterats.

I maj manifesteras den biologiska enfalden i gräsmattan genom blomningen av maskrosor. Men maskrosor ska inte underskattas, de är vackra och kan användas till många olika saker. Vid gångvägen har en bärbuske planterats och närmast parkeringen ett träd.

Svandammsskolan

Järnvägsgatan 7-9
149 31 Nynäshamn

Beskrivning av gården före SPRING

Svandammsskolan ligger i Nynäshamn och är en skola med årskurserna F-6. Här går ungefär 330 elever. Skolan byggdes 1951. Skolgården är ganska typisk med asfalt som dominerar och kan göra ett ganska hårt intryck tillsammans med grusfotbollsplanen och

skolbyggnaden av tegel. I ena hörnet av gården finns några äldre trähus som också hyser skolverksamhet. Bakom dessa hus finns ett grönområde som ser ut att växa igen med högt gräs och sly. Det finns en del stora träd och buskar. En del bråte ligger där också i högar och någon form av kvist och lövkompost. Området har via muntligt avtal använts av bostadsrättsföreningen som har sin fastighet intill området. Några spår av verksamhet kan man nu inte se förutom ovan nämnda av avfallskaraktär.

Fler dokument om Svandammsskolan och det som gjorts i SPRING-projektet finns på www.nynashamnsnaturskola.se/spring.
Här finns bland annat Anna Lenningers förslag till program för upprustning av gården.

- = Gårdens gräns innan SPRING-projektet
- = Införlivad mark som ingår i gården efter SPRING-projektet.

Ett sätt att liva upp asfalt på är att måla den. Det är också ett sätt att få asfalt att fylla fler funktioner än att gå på. Asfalten kan få en pedagogisk funktion eller för att stimulera till lek och rörelse. Här har färdiga mönster bränts fast i asfalten.

Eftersom många elever på skolan har erfarenheter av friluftsliv i båt var det naturligt att bygga "bryggan". Den byggdes när högstadiel elever fortfarande fanns på skolan och i de åldrarna har eleverna stort behov av att sitta och bara hänga. Bryggan kanske har fått fler funktioner nu. Stora träskivor finns i ett förråd, när dessa läggs på bryggan förvandlas den till en scen.

I bakgrunden syns de hamlade popplarna som dog. Under många år glömdes hamlingen av träden bort och när det skulle göras var det för sent. Träden sågades på de ställen där de tidigare hamlats men grenarna hade blivit för grova vilket ledde till att inga nya skott sköts.

Bygge med flera funktioner. Den fungerar som läktare eftersom den står bredvid fotbollsplanen och förstås som sittplats annars också. Sedd från sidan fungerar den också som prispall vid olika tävlingar. Sittplatser med skydd för både sol och regn finns på flera ställen på skolgården. I södra delen av gården finns en högt berg som kan utmana de yngsta eleverna.

Gångvägen ovan leder till det nya området som eleverna döpt till "Grönan". Grönan kommer att användas som ett uteklassrum och är inte tänkt att användas på rasterna. Här är ingången till uteklassrummet. Portalen är viktig för det uterummets identitet.

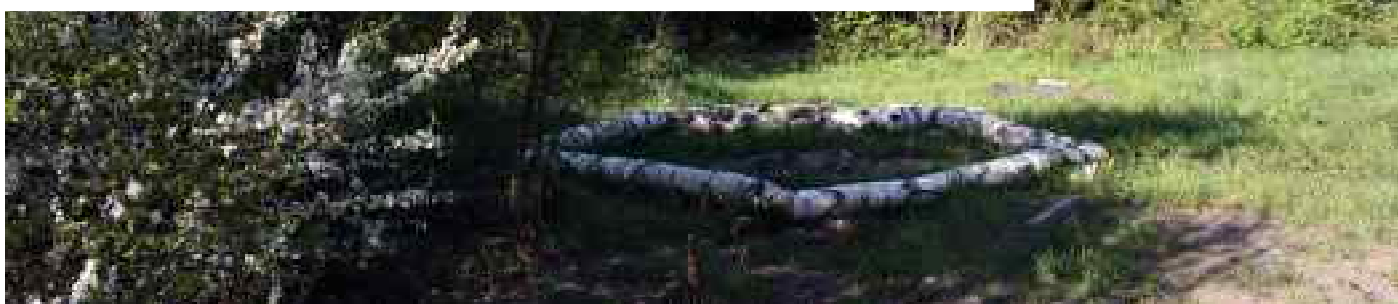
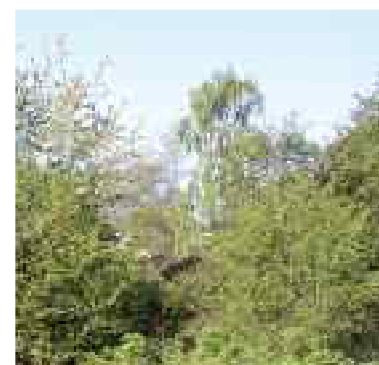
Innanför ingången till höger står en klättrvänlig ek. Om man går genom området till andra sidan finns där en utgång. Där har stolpar slagits ner och eleverna har flätat in sly för att få ett naturligt staket. I maj står de många slänbuskarna i området i full blom.

I mitten av området finns en öppen yta där eleverna anlagt en samlingsplats med en eldstad. Den öppna ytan är inramad av växtlighet i form av buskar, träd och sly. I bakgrunden syns den fastighet vars bostadsrättsförening tidigare nyttjat området. Föreningen har sagt upp sitt "lån" av den kommunala marken till fördel för Svandammsskolan. I maj och juni blommar humleblomstern här.

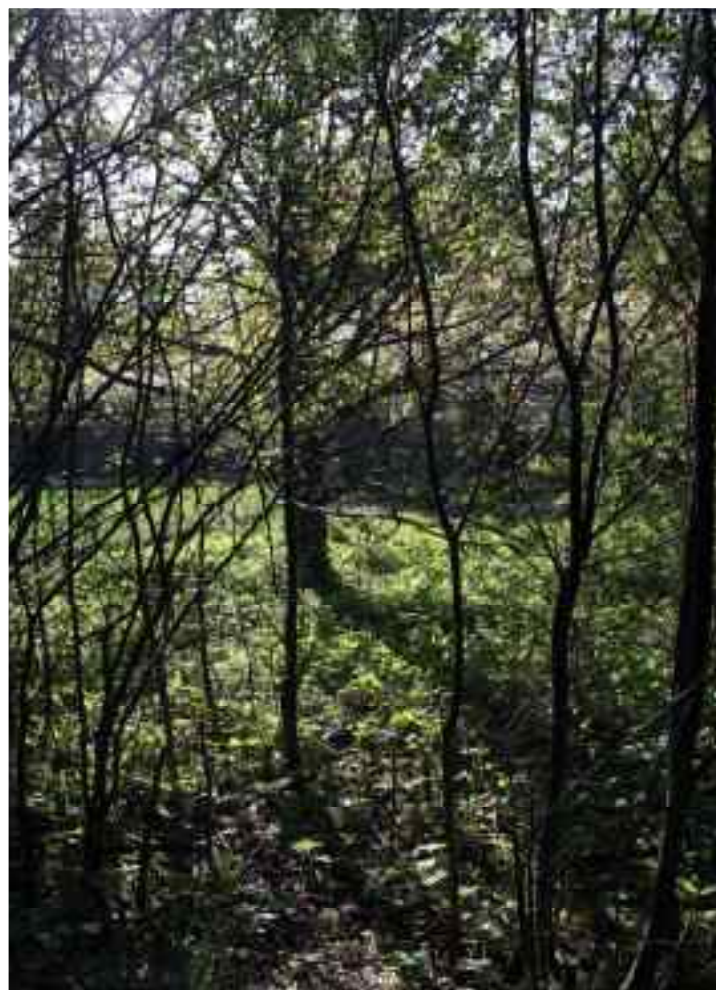

Med dessa bänkbord har eleverna fått funktionella arbetsplatser i uteklassrummet.

I området finns det en del sly som är svårforcerat. I detta läge kan man antingen välja att röja bort slyet eller så väntar man med det och ser vad som händer när eleverna kommer in i området. Det uppstår efter ett tag stigar inne i slybuskaget. Därefter är det möjligt att röja sådan sly som är på väg att sprida sig till de öppna partierna eller sly som kanske håller på att "kväva" ett träd. På detta vis kan området delas in i olika rum med olika funktioner.

Vanstaskolan

Ösmo centrum
Box 40
148 21 Ösmo

Beskrivning av gården före SPRING

Vanstaskolan ligger i Ösmo och är en skola med årskurserna F-9. Här går nästan 600 elever. Skolans låg- och mellanstadium byggdes 1971 och högstadiet 1976. Skolgården består av mycket asfalt, grusfotbollsplan och skolbyggnaden är av rödmålar trä. Ytan är stor och innehåller även gräsytor och skogsdungar. Skolgårdens placering mellan centrum och bostadsområden gör att hela skolgården har fungerat som en genomfart för allmänheten. Det har tidigare varit

problem med både mopeder och bilar som åkt över skolgården. Under senare år har skolgården markerats tydligare med staket och betongstopp för att hindra farlig trafik på skolgården. Problem kvarstår dock med att många går över gården under skoltid. Asfalt har tidigare brutits upp i ett skolgårdsprojekt och det har gett en mjukare intryck än tidigare. Stora delar av gården är dock mycket sliten med sprickor och håligheter i asfalten, risiga busksnår, trasiga bänkar och papperskorgar. För en utifrån kan det vara svårt att hitta då det råder brist på skyltar, till exempel finns det ingen skylt med skolans namn. Gården har med rätt åtgärder potential att bli en trivsamt gård, med möjlighet att hitta skuggade platser, platser för lärande och platser som stimulerar till fysisk aktivitet.

Fler dokument om Vanstaskola och det som gjorts i SPRING-projektet finns på www.nynashamnsnaturskola.se/spring

Här finns bland annat utformningen av rörelseparken och information om det från SPRING avknoppade projektet där konstnärssduon Folkform gestaltar en del av gården som en del av ett samverkansprojekt med Statens konstråd.

 = Gårdens gräns.

Innergård

"Barnens träd" planterades på Vanstaskolan 17 juni 2010. Detta skedde genom ett samarbete mellan SPRING-projektet och Jonas Paulman som sprang broloppet från Köpenhamn till Malmö lördagen 12 juni och cyklade därefter till Vanstaskolan i Ösmo. På vägen stannade han och planerade träd i Växjö, Jönköping, Norrköping och på Söder i Stockholm. På Vanstaskolan väntade eleverna som tillsammans med Jonas sprang de sista 200 metrarna mot det av Parkavdelningen iordningställda hålet. Jonas berättade om sin resa och Liselott Vahermägi höll tal och klippte bandet. Därefter planterade Parkavdelningen den stora hästkastanjen. Handelsbanken sponsrade skylten och ICA stod för frukt och ballonger till alla eleverna. Allt detta samarbete och engagemang för att lyfta fram barnens rätt till en värdig barndom, samtidigt som skolans innegård fick ett skuggande träd som pryder den annars karga platsen.

Södra sidan

I konstnärernas arbete med Vanstaskolans identitet kom önskemålet om en skylt upp. Ingenstans finns det ett skylt där skolan namn står. Nedan syns platsen där en eventuell skylt skulle kunna sättas upp. Även önskemål om sittplatser mellan idrottshallen och högstadiet framkom under en av de workshops som Folkform ordnade i samarbete med Statens konst-
råd.

Västra sidan

På kullen bredvid gångvägen, på västra sidan om Vanstaskolans högstadium, planerades under 2012 uppförandet av flera konstverk av konstnärduon Folkform. På asfalten planerades också målningar

som anknyter till konstverken. Flera andra gestaltningar för att stärka Vanstaskolans identitet var i planeringstadiet när denna dokumentation skrevs.

På denna yta norr om högstadiet och väster om låg- och mellanstadiet planerades under våren 2012 en rörelsepark. Eleverna i F-5 hade under SPRING-projektet som önskan att få en motorikbana. Därför

planerades detta område att bli en park där rörelse ska vara temat. Arbetet med att skapa rörelseparken påbörjades i juni 2012. På bilden nedan syns den tomma ytan där rörelseparken skapades.

Norra sidan - rörelseparken

Temat för rörelseparken är förstås rörelse. Eleverna kan antingen använda den för "inte-nudda-marken" eller motorikbana men också för olika typer av samarbetsövningar eller som samlingsplatser och sittplatser. När rörelseparken är färdigställd kommer också viss vegetation att planteras i området för att ge skugga.

En järnvägsräls lades i mitten av rörelseparken. Syllar kommer också att läggas under

Det finns både en symbolisk och en pedagogisk tanke med de olika installationerna. Stencirkeln för ju tankarna till hjul och rörelse. Plattorna in mot mitten utgör också radien i en cirkel. Här kan eleverna gå omkretsen och gå radien. Pendeln till höger för också tankarna till rörelse och kanske pendeltåg. Rälsen i mitten är en tydlig koppling till människorna på orten som i många fall är pendlare. Däcken till höger liknar en vattenmolekyl H_2O .

Asfaltmålningarna ska föreställa delar av en helhet. Eleverna kan använda dem i arbetet med bråk och procent i matematiken. De gamla cykelställen får ny färg och funktion och ska stå i rörelseparken.

Ovan syns skogs-
dungen bakom
rörelseparken som
är en av de finaste
ställen på skolgår-
den.

En stig i norra änden av gården och en liten inhägnad gård som efter projektets slut återigen blev förskolegård för en avdelning. Skolans och förskolans personal önskar att stigen inte ska användas av allmänheten eftersom gångstråket skär genom hela skolgården.

På östra sidan har asfalt rivits upp och ersatts med gräsmatta i tidigare ambitiösa projekt. På idrotts-hallens södra vägg planeras i skrivande stund ut-smyckningar. Det görs av den konstnärduo som medverkar i samverkansprojektet som finansieras delvis av Statens konstråd.

Vika skola

Bondeängsvägen
148 60 Stora Vika

Beskrivning av gården före SPRING

Vika skola ligger i Stora Vika. Skolan har ca 60 elever i årskurserna F-5. Skolan byggdes 1965 och byggdes ut 1995. Skolan består av flera sammanfogade huskroppar. Gården är förhållandevis stor men saknar rum och karaktär. Centralt intill skolbyggnaden finns ett stort asfalterat område som skulle kunna betraktas som innergård. Utanför denna del finns ett område med lekutrustning och en fotbollsplan. En lerig slänt kopplar ihop innergården med resten av gården.

Fler dokument om Vika skola och det som gjorts i SPRING-projektet finns på www.nynashamnsnatorskola.se/spring
Här finns bland annat Anna Lenningers förslag till program för upprustning av gården.

 = Gårdens gräns.

Mitt på den asfalterade ytan har nu tre träd planterats och sittplatser byggts runtom. Perenner har planterats i mitten. I den leriga slänten har nu två trappor byggts med tre planterade träd mellan dem.

I ett senare skede tillkom också det stora kalkstensblocket mellan träden och sittplatserna och de mindre kalkstensblocken i slänten. Inspringskyddet är också på plats.

Söder om den asfalterade inngården har buskar planterats i två hörn av en liten gräsplan. Inspringskydd har satts upp.

Ett träd har planterats i den södra delen av gården. Nedan syns den stora grusplanen på vänster sida och den inhägnade fotbollsplanen till höger. Längst ner syns det lilla lekområdet som gränsar till förskolans gård.

Tre planteringar i lekområdet utanför fotbollsplanen.
Alla med inspringsskydd.

Kyrkskolan

Kyrkgatan 15
148 70 Sorunda

Beskrivning av gården före SPRING

Kyrkskolan ligger i Sorunda. Skolan har ca 105 elever i årskurserna F-5. Skolan byggdes 1949 och byggdes till 1969. Den består av flera sammanfogade huskroppar. Skolgården ligger i ett öppet jordbrukslandskap. Gården är förhållandevis stor men saknar rum och skydd mot vind och sol. Det känns som att möjligheterna att göra något bra med denna gård är stora. Med begränsade resurser riskerar emellertid åtgärderna att drunkna i den stora ytan.

Fler dokument om Kyrkskolan och det som gjorts i SPRING-projektet finns på www.nynashamnsnaturskola.se/spring
Här finns bland annat Anna Lenningers förslag till program för upprustning av gården.

 = Gårdens gräns.

Södra sidan av skolgården, det som skulle kunna betraktas som innergård. Den består av en asfaltsplan med två basketkorgar och i mitten en "ö" med sandlåda och ett träd. Närmast idrottshallen finns gungor och ett träd. Sandlådan har i och med projektet förstorats och fått rejäla kanter. Mellan asfalten och lekområdet söderut har tre träd planterats. Till slut blev också den nya sandlådan klar mitt på skolgården och det befintliga trädet står mitt i och ger skugga.

Den södra delen av gården består av ett förhållandevis stort gräsområde där man tidigare byggt en motrikbana och lagt ut stora stockar. Här har en plantering av buskar gjorts.

Östra och norra delen av skolan får nog betraktas som skolans baksida. Här finns gräs, även en del träd och sparsmakad lekutrustning. Här har jordmassorna, från de gropar som träd och buskar har planterats

i, lagts för att skapa en lekmiljö. Tanken var från början att de skulle formas till någonting men av olika orsaker har högarna blivit liggande.

Efter ett halvår syns det tydligt att de två högarna har gett upphov till fysisk aktivitet. De är vältrampade.

På västra sidan om skolan finns sedan tidigare en stenlabyrint. Ytorna på västra sidan är stora och här finns också en fotbollsplan. I slutningen har buskar planterats och vid fotbollsplanen två träd.

Bredvid fotbollsplanen har en läktare av samma typ som på Svandammsskolan byggts. Den fungerar också som prispall och som sittplats.

Segersängs förskola

Inägan 8

148 40 Segersäng

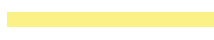
Beskrivning av gården före SPRING

Segersängs förskola är, när SPRING-projektet genomförs, den yngsta förskolan i Nynäshamns kommun. Den ligger i Segersäng som är ett samhälle under kraftig förändring på grund av stor inflyttning av människor i de nybyggda husområdena. Förskolan har sju avdelningar. I samband med att SPRING

skulle påbörjas höll kommunen på att planera bygget av denna förskola. En ritning fanns redan när planavdelningen och fastighetsavdelningens chef informerades om resultaten i SCAMPER-studien, den studie som ligger till grund för SPRING-projektet. Informationen om solens negativa inverkan på barn och vegetationens betydelse för den fysiska aktiviteten gjorde att ritningen gjordes om. Byggnaden vreds 180 grader och skogen bakom byggnaden införlivades i gården. Med denna åtgärd blev Segersängs förskola pilot i detta projekt.

 = Gårdens gräns innan SPRING-projektet

 = Införlivad mark som ingår i gården efter SPRING-projektet.

Området närmast byggnaden på södra sidan och östra sidan. Nedan syns odlingarna som ligger i söderläge. I den ursprungliga ritningen skulle detta vara gården och troligen hade sandlåda och annan lekutrustning placerats i detta solutsatta läge.

Här är nu gungor och en av sandlådorna placerad, integrerade med den naturliga vegetationen på den södra delen av gården. Längre in i skogen finns flera olika anordningar för att stimulera leken.

Med föräldrars hjälp och många idéer från personalen på förskolan har gården blivit ännu mer spännande att vistas på.

Löst material som t.ex. rör är viktigt för att barn ska stimuleras att bygga och konstruera. Rör och rännor är förstås extra lämpade för att låta vatten rinna i , bollar rulla i eller att testa vad som rör sig snabbast.

Nedan syns ett område som vällat ett del bekymmer och oenighet om hur det ska användas. Ett staket har satts upp för att barnen inte ska riskera att falla ner från branten. Barnen kom då snart på att de kunde gå på insidan av staketet. När denna bild är tagen har området stängts av med en stängsel.

Allt eftersom fler avdelningar har öppnats har gården utökats norrut. Ovan syns en grind och utanför finns en samlingsplats.

SPRING

Skugga Pedagogik Rörelse I Natur- och Gårdsmiljö

En dokumentation av ett folkhälsoprojekt genomfört i Nynäshamns kommun 2008-2011 skriven av Nynäshamns Naturskola.

